

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Державний заклад «ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені К. Д. УШІНСЬКОГО»

Кафедра теорії та методики дошкільної освіти

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДО ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ, ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ
РОБОТИ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
**«ОСНОВИ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА З МЕТОДИКОЮ
ОБРАЗОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ В ЗДО»**

для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 012 Дошкільна освіта

Одеса 2024

УДК: 378:37.09:37.016:75:373.22(07)

П57

Рекомендовано до друку Вченою радою Державного закладу

«Південноукраїнський національний педагогічний

університет імені К. Д. Ушинського»

протокол №_____ від _____ 2024 року

Рецензенти:

Березовська Л. І. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та методики дошкільної освіти Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»

Кравець Н. С. - Кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії та методики дошкільної і спеціальної освіти Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Попова І.І. Методичні рекомендації до проведення практичних занять, організації самостійної роботи з навчальної дисципліни «Основи образотворчого мистецтва з методикою образотворчої діяльності дітей в ЗДО» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальності 012 Дошкільна освіта: метод. реком. Одеса, Університет Ушинського, 2024. 83с.

Методичні рекомендації до проведення практичних занять, організації самостійної роботи з навчальної дисципліни «Основи образотворчого мистецтва з методикою образотворчої діяльності дітей в ЗДО» містять: передмову, загальну інформацію про навчальну дисципліну, теми лекційного курсу, плани практичних занять, питання для самоперевірки, вимоги до виконання самостійної роботи, перелік індивідуальних науково-дослідних завдань, тестові завдання, глосарій.

© Попова І.І. 2024 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ОПИС ТА СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	7
1.1 Опис навчальної дисципліни	7
1.2 Критерії оцінювання за різними видами роботи	7
РОЗДІЛ 2. ТЕМИ ЛЕКЦІЙНОГО КУРСУ	13
РОЗДІЛ 3. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ	18
3.1 Теми практичних занять	18
3.2 Розробки практичних занять	19
РОЗДІЛ 4. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ	35
РОЗДІЛ 5. ІНДИВІДУАЛЬНІ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНІ ЗАВДАННЯ	36
5.1 Методичні рекомендації оформлення теки	37
РОЗДІЛ 6. КОНТРОЛЬНІ ЗАСОБИ ПЕРЕВІРКИ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ СТУДЕНТІВ	38
6.1 Тестові завдання для поточного контролю	38
ГЛОСАРІЙ	46
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	81

ВСТУП

Виховне значення образотворчого мистецтва важко переоцінити. Спілкування з мистецтвом духовно збагачує людину, естетично вдосконалює, пробуджує в ній найкращі почуття. Особливо значущою є роль мистецтва в естетичному вихованні дітей, починаючи вже з дошкільного дитинства.

Художнє виховання як складова естетичного виховання передбачає цілеспрямоване й послідовне формування в дітей, починаючи з раннього віку, почуття прекрасного в мистецтві, стійкої потреби у пізнанні різних його видів, форм, жанрів й образної мови, оцінного ставлення з позиції морально-естетичних критеріїв до втілених у його творах художніх образів; спонукання до творчого відтворення вражень про реальну дійсність у продуктах власної художньої діяльності.

У зв'язку з цим очевидною є проблема забезпечення закладів дошкільної освіти висококваліфікованими компетентними спеціалістами, які можуть здійснювати якісний педагогічний супровід ознайомлення дітей дошкільного віку з образотворчим мистецтвом та формування у них умінь образотворчої діяльності і розвитку творчих здібностей.

Відповідно, існує нагальна проблема підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до планування та реалізації освітньої діяльності

Фахова дисципліна «Основи образотворчого мистецтва з методикою образотворчої діяльності дітей в ЗДО» – це складова блоку професійної підготовки майбутніх вихователів у закладах дошкільної освіти за спеціальністю 012 Дошкільна освіта.

Мета навчальної дисципліни: підготовка майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до здійснення художньо-естетичного виховання і різнобічного розвитку дітей дошкільного віку засобами образотворчого мистецтва і художньо-творчої діяльності.

Очікувані результати вивчення дисципліни:

знати:

- закономірності розвитку образотворчої діяльності дітей у дошкільний період дитинства;
- сутність, особливості і засоби художньої виразності образотворчого мистецтва (форма, колір, лінія, штрих, силует, об'єм, композиція);
- особливості різноманітних технік виконання малюнку, ліплення, аплікації, декоративної діяльності, конструювання;
- види освітніх планів, основні підходи до планування освітньої роботи з організації та керівництва образотворчою діяльністю дітей раннього та дошкільного віку;
- специфіку планування організації та керівництва образотворчою діяльністю дітей в різних вікових групах;
- форми організації образотворчої діяльності дітей в умовах закладу дошкільної освіти;
- методи та прийоми керівництва малюванням, ліпленням, аплікацією та конструюванням дітей в умовах ЗДО;
- особливості, форми, методи і прийоми організації та керівництва самостійною творчою діяльністю дітей в обов'язку, необхідному для здійснення професійної діяльності.

вміти:

- організувати і здійснювати керівництво художньо-продуктивною образотворчою діяльністю дітей раннього і дошкільного віку;
- визначати завдання і зміст різних видів образотворчої діяльності: малювання, ліплення, конструювання, аплікації дітей раннього і дошкільного віку на основі програм дошкільної освіти та знань про культурно-історичний досвід українського народу, загальнолюдські культурні та етико-естетичні цінності;
- складати перспективний та календарний плани організації образотворчої діяльності дітей раннього та дошкільного віку;

- добирати та застосовувати необхідні дидактичні засоби, форми, методи та прийоми керівництва образотворчою діяльністю дітей раннього та дошкільного віку;
- створювати конспекти занять із різних видів образотворчої діяльності дітей дошкільного віку;
- організовувати різноманітні види та форми образотворчої діяльності дітей раннього та дошкільного віку.

РОЗДІЛ 1. ОПИС ТА СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1.1 Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, ОПІ, спеціальність, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Галузь знань 01 Освіта/Педагогіка	Статус дисципліни: Обов'язкова	
Змістових модулів – 2	Спеціальність: 012 Дошкільна освіта ОПІ Дошкільна освіта. Логопедія в закладах дошкільної освіти	Мова навчання: українська	
		Рік підготовки:	
Індивідуальне навчально-дослідне завдання: розробка методичної теки	Дошкільна освіта. Логопедія в закладах дошкільної освіти	1-й	1-й
Загальна кількість годин – 90		Семестр:	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 год. самостійної роботи студента – 4,7 год.	Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)	2	2
		Лекції	
		10 год.	4 год.
		Практичні, семінарські	
		20 год.	6 год.
		Самостійна робота	
		50 год.	70 год.
		Індивідуальні завдання:	
10 год.	10 год.		
Вид контролю: залік			

1.2 Критерії оцінювання за різними видами роботи

Вид роботи	бали	Критерії
Практичні	0 балів	Здобувач відтворює незначну частину

завдання		навчального матеріалу, має поверхові уявлення про предмет вивчення, неаргументовано висловлює думку. Використовує необхідні інформаційно-методичні матеріали, виконує практичне завдання за умови сторонньої допомоги.
	1 бал	Знання здобувача є достатньо повними, він самостійно застосовує відповідний навчальний матеріал, виконуючи практичні завдання; аналізує, робить висновки. Відповідь повна, логічна, обґрунтована, але припускається неточностей. Здобувач самостійно використовує необхідні інформаційно-методичні матеріали виконуючи практичні завдання. Виконане завдання у цілому відповідає вимогам, хоча має незначні огріхи.
	2 бали	Здобувач володіє міцними знаннями, оперує ними при виконанні практичних завдань. Самостійно використовує необхідні інформаційно-методичні матеріали, виконуючи практичне завдання. Не припускається помилок при його виконанні. Здобувач виступає експертом практичного завдання, що виконали однокурсники.
Самостійна робота	0 балів	Здобувач розпізнає деякі об'єкти вивчення та визначає їх на побутовому рівні, може описувати деякі об'єкти вивчення; має фрагментарні уявлення з предмету вивчення; виконує елементарні прийоми практичних завдань.
	1 бал	Здобувач знає окремі факти, що стосуються навчального матеріалу; виявляє здатність елементарно висловлювати думку; самостійно та за

		допомогою викладача може виконувати частину практичних завдань; знає послідовність виконання завдання; практичні завдання містять багато суттєвих відхилень від установлених вимог, при їх виконанні потребує систематичної допомоги викладача.
	2 бали	Здобувач самостійно і логічно відтворює фактичний і теоретичний матеріал та наводить приклади; володіє навчальним матеріалом і використовує набуті знання, уміння у стандартних ситуаціях; самостійно виконує практичні завдання відповідно до методичних рекомендацій; практичні завдання мають окремі помилки; користується необхідними навчально-методичними матеріалами.
	3 бали	Здобувач володіє глибокими знаннями, демонструє відповідні компетентності, використовує їх у нестандартних ситуаціях, самостійно працює з інформацією відповідно до поставлених завдань; систематизує та узагальнює навчальний матеріал; самостійно користується додатковими джерелами інформації; без похибок виконує та аналізує практичні завдання.
ІНДЗ (Розробка фрагменту заняття з образотвор чої діяльності)	0-2 бали	Зміст виконаного завдання має практичний характер, в цілому відповідає поставленому завданню, демонструє невпевненість у розв'язанні навчальних завдань, підготовлений фрагмент не повною мірою відповідає завданню
	0-5 балів	Зміст виконаного завдання має практичний характер, відповідає поставленому завданню, демонструє впевненість у розв'язанні навчальних завдань,

		допущені деякі помилки, підготовлений фрагмент вимагає доопрацювання
	0-8 балів	Зміст виконаного завдання має практичний характер, відповідає поставленому завданню, демонструє впевненість у розв'язанні навчальних завдань, підготовлений фрагмент вимагає незначного доопрацювання
	0-10 балів	Зміст навчального завдання має практичний характер, відповідає поставленому завданню, демонструє впевненість, творчий підхід до вирішення завдання, не потребує доопрацювання

Критерії оцінювання підсумкового контролю (залік)

Для навчальної дисципліни «Основи образотворчого мистецтва з методикою образотворчої діяльності дітей в ЗДО» навчальним планом передбачено підсумковий контроль у формі заліку. Кількість балів, необхідних для заліку (не менше 60), студент отримує під час участі у практичних заняттях, виконання всіх видів самостійної роботи.

Критерії оцінювання за всіма видами контролю

Сума балів	Критерії оцінки
Відмінно (90–100 А)	Здобувач демонструє міцні знання навчального матеріалу в обсязі, що відповідає програмі навчальної дисципліни, правильно й обґрунтовано приймає необхідні рішення в різних нестандартних ситуаціях; реалізує теоретичні положення навчальної дисципліни, виконуючи практичні завдання. При виконанні практичних завдань проявляє вміння самостійно вирішувати поставлені завдання, активно включається в обговорення основних положень щодо

	<p>планування, організації, змісту, форм та методів освітньо-виховної роботи з керівництва образотворчою діяльністю дітей раннього і дошкільного віку. Оцінка нижче 100 балів обґрунтовується недостатнім розкриттям теоретичних питань навчальної дисципліни, невпевненістю в знаннях окремих положень.</p>
<p>Добре (82–89 В)</p>	<p>Здобувач демонструє знання про планування, зміст, форми та методи керівництва образотворчою діяльністю дітей раннього і дошкільного віку, володіння матеріалом в обсязі, що відповідає програмі навчальної дисципліни, робить на їхній основі аналіз можливих ситуацій та вміє застосовувати теоретичні положення при вирішенні практичних задач з керівництва образотворчої діяльності дітей раннього і дошкільного віку, але припускається несуттєвих помилок. При виконанні практичних завдань здобувач самостійно виправляє допущені помилки, кількість яких є незначною.</p>
<p>Добре (74–81 С)</p>	<p>Здобувач достатньо володіє навчальним матеріалом, знає основні теоретичні положення з планування, організації, добору форм і методів керівництва образотворчою діяльністю дітей раннього і дошкільного віку, що відповідають програмі навчальної дисципліни, аналізує можливі практичні ситуації та вирішує їх, але припускається помилок, які усуває за підтримки з боку викладача або однокурсників. Помилки у відповідях не є системними, впевнено працює за алгоритмом.</p>
<p>Задовільно (64–73 D)</p>	<p>Здобувач розуміє основні положення, виявляє несистемні знання з планування та організації, форм та методів освітньої роботи з керівництва образотворчою діяльністю дітей раннього і дошкільного віку, орієнтується у напрямі вирішення практичних завдань. Здобувач розуміє</p>

	<p>практичні завдання, має пропозиції щодо напрямку їх вирішення. Самостійно вирішує завдання за зразком, допускає значну кількість неточностей, помилок, котрі усуває під керівництвом викладача.</p>
<p>Задовільно (60–63 E)</p>	<p>Здобувач поверхнево опанував навчальний зміст, передбачений програмою дисципліни, мінімально володіє основними положеннями з планування, організації, добору змісту, форм та методів освітньо-виховної роботи з керівництва образотворчою діяльністю дітей раннього і дошкільного віку. Знання несистемні, фрагментарні. Виконання практичних завдань формалізоване: є відповідність алгоритму, виконує практичні завдання за підтримки з боку викладача зі значними труднощами; демонструє нестійкі навички та відсутнє глибоке розуміння сутності методики та керівництва образотворчої діяльності дітей раннього і дошкільного віку</p>
<p>Незадовільно (35-59 FX)</p>	<p>Здобувач має фрагментарні знання з планування, організації, добору змісту, форм та методів освітньо-виховної роботи з керівництва образотворчою діяльністю дітей раннього і дошкільного віку, опанувавши менше половини обсягу навчального змісту, передбаченого програмою навчальної дисципліни. Відсутнє цілісне усвідомлення навчального матеріалу. Здобувач працює пасивно, практичні завдання виконує переважно з помилками, виправляє помилки лише при виконанні нескладних практичних завдань. Здобувач допускається до повторного складання екзамену.</p>

РОЗДІЛ 2.

ТЕМИ ЛЕКЦІЙНОГО КУРСУ

Змістовий модуль 1. Загальнодидактичні засади керівництва образотворчою діяльністю дітей дошкільного віку

Тема 1. Анатомо-фізіологічні особливості дітей дошкільного віку та психологічні особливості розвитку образотворчої діяльності

Розвиток дрібної мускулатури рук, координації, точності, плавності, ритмічності рухів, зорового контролю за зображувальними діями як умова становлення зображень у дітей. Розвиток сприймання, мислення, пам'яті, уяви як основа формування образотворчих здібностей у дітей. Процес становлення образотворчої діяльності дітей у сукупності її складових елементів: мотиви, операційні дії, результат. Періодизація розвитку образотворчих здібностей у переддошкільному та дошкільному віці. Своєрідність творчості в образотворчій діяльності дитини дошкільного віку. Особливості художніх образів дітей дошкільного віку. Суб'єктивні та об'єктивні умови розвитку творчості дітей.

Тема 2. Образотворча діяльність як фактор і середовище розвитку особистості

Загальнодидактичні принципи, педагогічні умови та сучасні освітні підходи до організації образотворчої діяльності дітей в закладах дошкільної освіти. Образотворче мистецтво та його різновиди: живопис, графіка, скульптура, дизайн, декоративно-ужиткове мистецтво, архітектура. Їх роль у розвитку базових якостей особистості та творчих здібностей дитини дошкільного віку. Створення освітнього середовища як цілісного архітектурного ансамблю закладу дошкільної освіти з використанням «законів краси та гармонії». Облаштування «картинних галерей», експозицій дитячої творчості, кімнат-студій зображувальної діяльності, «музеїв», «світлиць» в освітньому середовищі закладу дошкільної освіти. Матеріали та обладнання для занять образотворчої діяльності. Різноманітність зображувальних

матеріалів та опанування різними художніми техніками — умова зростання зацікавленості дітей зображувальною діяльністю.

Тема 3 Види образотворчої діяльності та їх взаємозв'язок. Нестандартні техніки і технології малювання

Малювання, ліплення, декоративно-прикладна діяльність, архітектурна діяльність дошкільників, художнє конструювання - види образотворчої діяльності їх взаємозв'язок. Малювання, його різновиди, художні техніки, матеріали і приладдя. Ліплення, різновиди скульптури, художні техніки, матеріали і приладдя, способи і прийоми ліплення. Аплікація, її різновиди, художні техніки, матеріали і приладдя. Художнє конструювання, його різновиди, художні техніки, матеріали і приладдя. Особливості нестандартних технік і технологій зображення.

Тема 4. Форми організації занять образотворчої діяльності. Самостійна образотворча діяльність дошкільників

Заняття, художнє експериментування, самостійна образотворча діяльність, індивідуальна робота, гуртки, студії, школи, екскурсії як основні форми організації образотворчої діяльності в ЗДО. Типи і види занять, гігієнічні та естетичні вимоги до їх проведення. Дидактична структура, зміст і тривалість етапів занять. Самостійна образотворча діяльність (СОД) як засіб самовираження і самореалізації дітей у різних видах образотворчої діяльності. Організація в ЗДО студій образотворчого мистецтва, гуртків, шкіл для поглибленої роботи з дітьми за їх вибором і вподобаннями для розвитку художньо-естетичних інтересів і творчих здібностей. Художнє експериментування як спосіб пізнання виражальних властивостей зображувальних матеріалів, спосіб організації художньо-пошукової діяльності дітей та художнього самопізнання.

Змістовий модуль 2. Методика формування предметної

образотворчої компетентності дітей дошкільного віку

Тема 5. Розвиток у дітей дошкільного віку здібностей до сприймання творів образотворчого мистецтва

Сприймання краси навколишнього світу в різних проявах її існування як засіб розвитку образотворчої діяльності дітей на основі здобутого ними пізнавального і естетичного досвіду. Форми і методи естетичного сприймання дійсності та мистецтва. Методи ознайомлення дітей із творами образотворчого мистецтва: попередні спостереження, що відповідають змісту творів, бесіди за змістом і засобами художньої виразності творів, художні розповіді педагога і дітей про твори мистецтва, ретроспектива, наочне моделювання. Методи активізації особистого ставлення та вираження емоційного переживання творів. Форми роботи з ознайомлення дітей із творами образотворчого мистецтва: екскурсії до музеїв на художні виставки, спеціальні і комплексні заняття, виставки тематичні і однієї картини, зустрічі з художниками.

Тема 6. Малювання як засіб особистісного розвитку дитини дошкільного віку

Культурно-історична та психолого-педагогічна характеристика малювання. Навчальне та довільне малювання, їх психолого-педагогічна цінність, мета і зміст. Види занять малювання. Методика розвитку предметного малювання та застосування мистецтва натюрморту. Пейзажний жанр живопису в педагогічних технологіях розвитку пейзажного малювання. Етапи розвитку образу людини у малюнку. Портретний жанр живопису як основа особистісно-розвивальної технології. Методика розвитку сюжетного малювання на основі соціально-побутового жанру живопису. Мистецтво книжкової ілюстрації в педагогічній технології розвитку ілюстративного малювання. Різноманітність технік малювання як основа створення художнього образу.

Тема 7. Розвиток особистості дитини дошкільного віку в процесі

занять з ліплення

Психолого-педагогічна та культурно-історична характеристика ліплення. Мистецтво скульптури у педагогічній технології розвитку ліплення. Особливості техніки ліплення. Пластичний спосіб як основа виразного образу в ліпленні. Конструктивний та комбінований способи та їх значення у розвитку особистості дитини. Методика ознайомлення з виразними можливостями матеріалів для ліплення (глина, пластилін, віск, тісто). Методика навчання різним видам ліплення скульптури людини, тварин.

Тема 8. Декоративна діяльність дітей дошкільного віку як засіб і середовище розвитку особистості.

Зміст та виховне значення декоративно-прикладної діяльності. Декоративне малювання: трансформування природних форм у орнаментальні мотиви, елементи декоративного малювання, принципи побудови візерунків, декоративні розписи. Декоративне ліплення: декоративні пластини, ліплення за мотивами народної іграшки, посуд. Аплікаційна техніка декоративно-прикладної діяльності. Матеріали для виготовлення аплікації. Методика навчання аплікації в різних вікових групах. Ознайомлення дітей з виразними можливостями природного матеріалу. Педагогічна цінність викидного матеріалу. Виготовлення предметів, іграшок та сувенірів. Зміст роботи майстерень.

Тема 9. Особистісно розвивальна спрямованість архітектурної та конструктивно-моделюючої діяльності дітей дошкільного віку

Архітектурна діяльність дошкільників. Методи ознайомлення з мистецтвом архітектури. Малювання архітектурних споруд, виготовлення макетів з паперу і картону. Моделювання архітектурних споруд, транспорту, меблів з викидного матеріалу. Особливості конструювання з будівельного матеріалу і конструкторів. Види будівельного матеріалу. Методика навчання конструюванню з будівельного матеріалу в різних вікових групах дитячого

садка.

Тема 10. Робота з художньо обдарованими дітьми та інноваційна діяльність вихователя.

Особливості обдарувань дошкільників у сфері образотворчої діяльності. Форми роботи з обдарованими дітьми з образотворчої діяльності в дошкільному закладі звичайного типу. Спеціалізований дошкільний заклад для художньо обдарованих дітей. Інноваційно-пошукова робота педагога в організації образотворчої діяльності дітей. Нетрадиційні форми роботи з образотворчої діяльності в дошкільному закладі.

РОЗДІЛ 3.
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПРОВЕДЕННЯ
ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

3.1 Теми практичних занять

№ теми	Назва теми	Кількість годин	
		Очна	Заочна
1.	<i>Семінар</i> «Закономірності та особливості розвитку образотворчої діяльності у дітей раннього та дошкільного віку»	2	2
2.	<i>Семінар</i> «Організація розвиваючого середовища для розвитку різноманітних видів образотворчої діяльності»	2	
3.	<i>Вирішення практичних завдань</i> «Види образотворчої діяльності дітей раннього та дошкільного віку»	2	
4.	<i>Семінар</i> «Форми та методи навчання умінь образотворчої діяльності дітей раннього та дошкільного віку»	2	
5.	<i>Вирішення практичних завдань</i> «Методика ознайомлення дітей дошкільного віку з творами образотворчого мистецтва»	2	2
6.	<i>Вирішення практичних завдань</i> «Види малювання, зміст та методика формування умінь малювання у дітей раннього та дошкільного віку»	2	
7.	<i>Вирішення практичних завдань</i> «Методика навчання дітей раннього та дошкільного віку різних видів ліплення»	2	
8.	<i>Круглий стіл</i> «Зміст та методика розвитку	2	

	декоративної образотворчої діяльності дітей дошкільного віку»		
9.	<i>Тренінг</i> «Зміст та методика розвитку умінь художнього конструювання у дітей дошкільного віку»	2	
10.	<i>Семинар</i> «Робота з обдарованими дітьми в образотворчій діяльності»	2	
Усього		20	6

3.2 Розробки практичних занять

Практичне заняття 1

Тема: Закономірності та особливості розвитку образотворчої діяльності у дітей раннього та дошкільного віку

Питання для обговорення

1.Розвиток дрібної мускулатури рук, координації, точності, плавності, ритмічності рухів, зорового контролю за зображувальними діями як умова становлення зображень у дітей.

2.Розвиток психічних процесів як основа формування образотворчих здібностей у дітей.

3.Процес становлення образотворчої діяльності дітей.

4.Періодизація розвитку образотворчих здібностей у переддошкільному та дошкільному віці.

5.Своєрідність творчості в образотворчій діяльності дитини дошкільного віку.

6. Особливості художніх образів дітей дошкільного віку.

Практичні завдання:

1. Підготувати повідомлення на одну з тем:

«Основні показники формування у дітей активного, стійкого інтересу до зображувальної діяльності»;

«Шляхи формування інтересу до образотворчої діяльності в дітей старшого дошкільного віку»;

«Періоди формування творчого розвитку дітей дошкільного віку та визначте засоби їхнього розвитку».

2. Скласти таблицю вікової періодизації розвитку образотворчої діяльності дітей раннього та дошкільного віку:

№	Віковий період	Назва періоду чи стадії з посиланням на автора періодизації

Література:

1. Гнатюк М.В. Образотворче і декоративно-прикладне мистецтво. Методика навчання дітей молодшого віку: навч.-метод. посібник. Івано-Франківськ, 2017. 246 с.
2. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі. Підручник / Г.В. Сухорукова, О.О. Дронова, Н.М. Голота, Л.А. Янцур; за заг. ред. Г.В. Сухорукової. 4 вид. К.: Видавничий Дім «Слово», 2019. 376 с.
3. Пісоцький О.П., Пісоцька Л.М. Основи образотворчого мистецтва та образотворча діяльність у дошкільному віці. Навчальний посібник для студентів спеціальності "Дошкільна освіта". 2-ге видання, доповнене. Ніжин. 2017. 164 с.
4. Фабрицій Н. Художньо-естетичне виховання старших дошкільників як психолого-педагогічна проблема / Н. Фабрицій, Г. В. Борин // Матеріали ІІ науково-практичної конференції «Соціальні трансформації у кризовий період». Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. С. 234–236.

Практичне заняття 2

Тема: Організація розвиваючого середовища для розвитку різноманітних видів образотворчої діяльності

Питання для обговорення:

1. Загальнодидактичні принципи, педагогічні умови та сучасні підходи до організації образотворчої діяльності дітей в ЗДО.

2. Образотворче мистецтво та його різновиди, їх роль у розвитку базових якостей особистості та творчих здібностей дитини дошкільного віку.

3. Створення освітнього середовища як цілісного архітектурного ансамблю ЗДО з використанням «законів краси та гармонії».

4. Матеріали та обладнання для занять образотворчої діяльності.

Практичні заняття:

1. Скласти опис засобів обладнання кабінету образотворчої діяльності в ЗДО.

2. Складіть перелік матеріалів для занять образотворчої діяльності.

3. Підберіть репродукції творів різних жанрів живопису для мистецтвознавчого аналізу та оформіть їх у вигляді мультимедійної презентації.

4. Розробіть розповідь про жанри та різновиди мистецтва, можна у супроводі мультимедійної презентації (на вибір).

Література

1. Гнатюк М.В. Образотворче і декоративно-прикладне мистецтво. Методика навчання дітей молодшого віку: навч.- метод. посібник. Івано-Франківськ, 2017. 246 с.

2. Пісоцький О.П., Пісоцька Л.М. Основи образотворчого мистецтва та образотворча діяльність у дошкільному віці. Навчальний посібник для студентів спеціальності "Дошкільна освіта". 2-ге видання, доповнене. Ніжин. 2017. 164 с.

3. Кривоніс М.Л. Образотворча діяльність. Молодший дошкільний вік: Посібник/ М.Л.Кривоніс, О.Л.Дроботій. Харків: «Ранок», 2017. 208 с.

4. Кривоніс М.Л. Образотворча діяльність. Ранній вік: Посібник. Базовий компонент дошкільної освіти до всіх чинних програм. Нова редакція./

М.Л.Кривоніс, О.Л.Дроботій. Харків: «Ранок», 2017. 160 с.

5. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі. Підручник / Г.В. Сухорукова, О.О. Дронова, Н.М. Голота, Л.А. Янцур; за заг. ред. Г.В. Сухорукової. 4 вид. К.: Видавничий Дім «Слово», 2019. 376 с.

6. Половіна О. «Дитина у світі мистецтва. Впроваджуємо Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція)». Дошкільне виховання. №2. 2021. С. 3

Практичне заняття 3

Тема: Види образотворчої діяльності дітей раннього та дошкільного віку

Питання для обговорення

1. Види образотворчої діяльності їх взаємозв'язок.
2. Малювання, його різновиди, художні техніки.
3. Ліплення, різновиди скульптури, художні техніки, способи і прийоми ліплення.
4. Аплікація, її різновиди, художні техніки.
5. Художнє конструювання, його різновиди, художні техніки.
6. Особливості нетрадиційних технік і технологій зображення.

Практичне завдання

1. Опрацювати наукову статтю чи методичний матеріал з проблеми розвитку творчості в образотворчій діяльності дітей. Зробити аналітичне повідомлення за результатами виконання завдання.

2. Добрати наочний матеріал для ілюстрування нетрадиційних технік, що використовуються дітьми в ЗДО.

3. Здійснити аналіз розділу художньо-естетичного розвитку програми дошкільного виховання за вибором: «Українське дошкілля», «Дитина», «Впевнений старт», «Я у світі» (програма на вибір студента), заповнити таблицю за графами:

Назва програми	Вікова група	Короткий зміст програмових завдань з розвитку різних видів образотворчої діяльності дітей

Література

1. Гнатюк М.В. Образотворче і декоративно-прикладне мистецтво. Методика навчання дітей молодшого віку: навч.- метод. посібник. Івано-Франківськ, 2017. 246 с.: іл.
2. Івершинь А.Г. Основи дизайну та художня праця / уклад. Івершинь А. Г. - Одеса, 2022. 203 с.
3. Кривоніс М.Л. Образотворча діяльність. Молодший дошкільний вік: Посібник/ М.Л.Кривоніс, О.Л.Дроботій. Харків: «Ранок», 2017. 208 с.
4. Кривоніс М.Л. Образотворча діяльність. Ранній вік: Посібник. Базовий компонент дошкільної освіти до всіх чинних програм. Нова редакція./ М.Л.Кривоніс, О.Л.Дроботій. Харків: «Ранок», 2017. 160 с.
5. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі. Підручник / Г.В. Сухорукова, О.О. Дронова, Н.М. Голота, Л.А. Янцур; за заг. ред. Г.В. Сухорукової. 4 вид. К.: Видавничий Дім «Слово», 2019. 376 с.
6. Пісоцький О.П., Пісоцька Л.М. Основи образотворчого мистецтва та образотворча діяльність у дошкільному віці. Навчальний посібник для студентів спеціальності "Дошкільна освіта". 2-ге видання, доповнене. Ніжин. 2017. 164 с.
7. Програма «Українське дошкілля». / О. І. Білан. За заг. Ред. О. В. Низковської. Тернопіль: Мандрівець. 2017. 256 с.
<https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/programi-rozvitku-ditej>
8. Програма «Дитина». Оновлена. 2020. Освітня програма для дітей від 2 до 7 років. Г. В. Беленька, О. Л. Богініч, Н. І. Богданець-Білоskalенко та

ін. Наук. кер. В. О. Огневюк. Київ. 2016. 304 с.
<https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/programi-rozvitku-ditej>

9. Програма художньо-естетичного розвитку дітей раннього та дошкільного віку «Радість творчості» / Р. М. Борщ, Д. В. Самойлик. Тернопіль: Мандрівець, 2013. 72 с. <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilnaosvita/programi-rozvitku-ditej>

10. Шевчук А. «Мистецька освіта дітей. Традиції та інновації в оновленому БКДО». Дошкільне виховання. №4. 2021. С. 20-23.
<https://mon.gov.ua/storage/app/media/doshkilna/2021/02/22/Dytyna%20u%20sviti%20mystetstva.pdf>

Практичне заняття 4

Тема: Форми та методи навчання умінь образотворчої діяльності дітей раннього та дошкільного віку

Питання для обговорення

1.Різноманітність підходів до класифікації методів і прийомів формування умінь образотворчої діяльності у дітей в ЗДО.

2.Типи і види занять, гігієнічні та естетичні вимоги до їх проведення.

3. Дидактична структура, зміст і тривалість етапів занять.

4.Самостійна образотворча діяльність (СОД) як засіб самовираження і самореалізації дітей у різних видах образотворчої діяльності.

5.Організація в ЗДО студій образотворчого мистецтва, гуртків, шкіл для поглибленої роботи з дітьми для розвитку художньо-естетичних інтересів і творчих здібностей.

Практичні завдання

1. Скласти таблицю методів навчання образотворчої діяльності дітей в ЗДО.

2. Розробити вправи, ігри для дітей до занять опанування основ образотворчої грамоти: кольору, форми, композиції, об'єму, простору.

3. Скласти фрагменти конспектів занять з образотворчої діяльності дітей дошкільного віку з використанням різних форм і методів організації навчання.

Література

1. Гнатюк М.В. Образотворче і декоративно-прикладне мистецтво. Методика навчання дітей молодшого віку: навч.- метод. посібник. Івано-Франківськ, 2017. 246 с.
2. Івершинь А.Г. Основи дизайну та художня праця / уклад. Івершинь А. Г. - Одеса, 2022. 203 с.
3. Кривоніс М.Л. Образотворча діяльність. Молодший дошкільний вік: Посібник/ М. Л. Кривоніс, О. Л. Дроботій. Харків: «Ранок», 2017. 208 с.
4. Кривоніс М.Л. Образотворча діяльність. Ранній вік: Посібник. Базовий компонент дошкільної освіти до всіх чинних програм. Нова редакція./ М. Л. Кривоніс, О. Л. Дроботій. Харків: «Ранок», 2017. 160 с.
5. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі. Підручник / Г.В. Сухорукова, О.О. Дронова, Н.М. Голота, Л.А. Янцур; за заг. ред. Г.В. Сухорукової. 4 вид. К.: Видавничий Дім «Слово», 2019. 376 с.
6. Пісоцький О.П., Пісоцька Л.М. Основи образотворчого мистецтва та образотворча діяльність у дошкільному віці. Навчальний посібник для студентів спеціальності "Дошкільна освіта". 2-ге видання, доповнене. Ніжин. 2017. 164 с.

Практичне заняття 5

Тема: Методика ознайомлення дітей дошкільного віку з творами образотворчого мистецтва

Питання для обговорення

1. Форми естетичного сприймання дійсності та мистецтва.
2. Методи ознайомлення дітей із творами образотворчого мистецтва.

3.Методи активізації особистого ставлення та вираження емоційного переживання творів образотворчого мистецтва.

4.Форми роботи з ознайомлення дітей із творами образотворчого мистецтва.

Практичні завдання

1.Скласти мистецтвознавчі розповіді педагога за художніми картинами різних жанрів.

2. Здійснити аналіз розділу художньо-естетичного розвитку програми дошкільного виховання за вибором: «Українське дошкілля», «Дитина», «Впевнений старт», «Я у світі», заповнити таблицю за графами: назва програми, вікова група, короткий зміст з ознайомлення дітей з різними видами мистецтв (програма на вибір).

3.Розробити плани конспектів занять з ознайомлення дітей дошкільного віку з творами різних жанрів живопису, з графікою чи скульптурою (2 – 3 плани).

Література

1. Гнатюк М.В. Образотворче і декоративно-прикладне мистецтво. Методика навчання дітей молодшого віку: навч.- метод. посібник. Івано-Франківськ, 2017. 246 с.: іл.

2. Івершинь А.Г. Основи дизайну та художня праця / уклад. Івершинь А. Г. - Одеса, 2022. 203 с.

3. Кривоніс М.Л. Образотворча діяльність. Молодший дошкільний вік: Посібник/ М.Л.Кривоніс, О.Л.Дроботій. Харків: «Ранок», 2017. 208 с.

4. Кривоніс М.Л. Образотворча діяльність. Ранній вік: Посібник. Базовий компонент дошкільної освіти до всіх чинних програм. Нова редакція./ М.Л.Кривоніс, О.Л.Дроботій. Харків: «Ранок», 2017. 160 с.

5. Шевчук А. «Мистецька освіта дітей. Традиції та інновації в оновленому БКДО». Дошкільне виховання. №4. 2021. С. 20-23.

<https://mon.gov.ua/storage/app/media/doshkilna/2021/02/22/Dytyna%20u%20sviti%20mystetstva.pdf>

6. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі. Підручник / Г.В. Сухорукова, О.О. Дронова, Н.М. Голота, Л.А. Янцур; за заг. ред. Г.В. Сухорукової. 4 вид. К.: Видавничий Дім «Слово», 2019. 376 с.

7. Пісоцький О.П., Пісоцька Л.М. Основи образотворчого мистецтва та образотворча діяльність у дошкільному віці. Навчальний посібник для студентів спеціальності "Дошкільна освіта". 2-ге видання, доповнене. Ніжин. 2017. 164 с.

8. Програма «Дитина». Оновлена. 2020. Освітня програма для дітей від 2 до 7 років. Г. В. Беленька, О. Л. Богініч, Н. І. Богданець-Білоskalенко та ін. Наук. кер. В. О. Огневюк. Київ. 2016. 304 с.
<https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/programi-rozvitku-ditej>

9. Програма художньо-естетичного розвитку дітей раннього та дошкільного віку «Радість творчості» / Р. М. Борщ, Д. В. Самойлик. Тернопіль: Мандрівець, 2013. 72 с. <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilnaosvita/programi-rozvitku-ditej>

Практичне заняття 6

Тема: Види малювання, зміст та методика формування умінь малювання у дітей раннього та дошкільного віку

Питання для обговорення

1. Навчальне та довільне малювання, їх психолого-педагогічна цінність, мета і зміст. Види занять з навчання дітей малювання.

2. Методика розвитку предметного малювання та застосування мистецтва натюрморту.

3. Пейзажний жанр живопису в педагогічних технологіях розвитку пейзажного малювання.

4. Етапи розвитку образу людини у малюнку дітей дошкільного віку.

5. Методика розвитку сюжетного малювання дітей на основі соціально-побутового жанру живопису.

6. Різноманітність технік малювання як основа створення дітьми художнього образу.

Практичні завдання

1. Скласти фрагменти конспектів занять з навчання предметного, декоративного малювання у 2-ій молодшій чи середній групі. Виконати поетапний малюнок.

2. Скласти фрагменти конспектів занять з навчання дітей сюжетного малювання у старшій групі. Виконати поетапний малюнок.

Література

1. Гнатюк М.В. Образотворче і декоративно-прикладне мистецтво. Методика навчання дітей молодшого віку: навч.- метод. посібник. Івано-Франківськ, 2017. 246 с.

2. Івершинь А.Г. Основи дизайну та художня праця / уклад. Івершинь А. Г. - Одеса, 2022. 203 с.

3. Кривоніс М.Л. Образотворча діяльність. Молодший дошкільний вік: Посібник/ М.Л.Кривоніс, О.Л.Дроботій. Харків: «Ранок», 2017. 208 с.

4. Кривоніс М.Л. Образотворча діяльність. Ранній вік: Посібник. Базовий компонент дошкільної освіти до всіх чинних програм. Нова редакція./ М.Л.Кривоніс, О.Л.Дроботій. Харків: «Ранок», 2017. 160 с.

5. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі. Підручник / Г.В. Сухорукова, О.О. Дронова, Н.М. Голота, Л.А. Янцур; за заг. ред. Г.В. Сухорукової. 4 вид. К.: Видавничий Дім «Слово», 2019. 376 с.

5. Пісоцький О.П., Пісоцька Л.М. Основи образотворчого мистецтва та образотворча діяльність у дошкільному віці. Навчальний посібник для студентів спеціальності "Дошкільна освіта". 2-ге видання, доповнене. Ніжин. 2017. 164 с.

Практичне заняття 7

Тема: Методика навчання дітей раннього та дошкільного віку різних видів ліплення

Питання для обговорення

1. Мистецтво скульптури у педагогічній технології розвитку ліплення. Особливості техніки ліплення.
2. Пластичний спосіб як основа створення виразного образу в ліпленні.
3. Конструктивний та комбінований способи та їх значення у розвитку особистості дитини.
4. Методика ознайомлення з виразними можливостями матеріалів для ліплення (глина, пластилін, віск, тісто).
5. Методика навчання різних видів ліплення скульптури людини, тварин.

Практичні завдання

1. Складіть фрагменти конспектів занять з навчання ліплення для дітей для середньої і старшої групи ЗДО, підготувати наочність до їх проведення.

Література

1. Гнатюк М.В. Образотворче і декоративно-прикладне мистецтво. Методика навчання дітей молодшого віку: навч.- метод. посібник. Івано-Франківськ, 2017. 246 с.: іл.
2. Івершинь А.Г. Основи дизайну та художня праця / уклад. Івершинь А. Г. - Одеса, 2022. 203 с.
3. Кривоніс М.Л. Образотворча діяльність. Молодший дошкільний вік: Посібник/ М.Л.Кривоніс, О.Л.Дроботій. Харків: «Ранок», 2017. 208 с.
4. Кривоніс М.Л. Образотворча діяльність. Ранній вік: Посібник. Базовий компонент дошкільної освіти до всіх чинних програм. Нова редакція./ М.Л.Кривоніс, О.Л.Дроботій. Харків: «Ранок», 2017. 160 с.
6. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному

навчальному закладі. Підручник / Г.В. Сухорукова, О.О. Дронова, Н.М. Голота, Л.А. Янцур; за заг. ред. Г.В. Сухорукової. 4 вид. К.: Видавничий Дім «Слово», 2019. 376 с.

5. Пісоцький О.П., Пісоцька Л.М. Основи образотворчого мистецтва та образотворча діяльність у дошкільному віці. Навчальний посібник для студентів спеціальності "Дошкільна освіта". 2-ге видання, доповнене. Ніжин. 2017. 164 с.

Практичне заняття 8

Тема: Зміст та методика розвитку декоративної образотворчої діяльності дітей дошкільного віку

Питання для обговорення

1.Зміст та виховне значення декоративно-прикладної діяльності дітей дошкільного віку.

2.Декоративне малювання, зміст та методика навчання.

3.Декоративне ліплення: декоративні пластини, ліплення за мотивами народної іграшки, посуд, методика навчання декоративного ліплення.

4.Аплікаційна техніка декоративно-прикладної діяльності. Матеріали для виготовлення аплікації. Методика навчання аплікації в різних вікових групах.

Практичні завдання

1. Виконати замальовки основних елементів Петриківського народного промислу.

2.Скласти плани конспектів занять з навчання декоративного малювання для середньої і старшої груп ЗДО, підготувати наочність

3. Підготувати зразки декоративної аплікації з паперу для заняття з дітьми старшої групи.

Література

1. Гнатюк М.В. Образотворче і декоративно-прикладне мистецтво.

Методика навчання дітей молодшого віку: навч.- метод. посібник. Івано-Франківськ, 2017. 246 с.

2. Івершинь А.Г. Основи дизайну та художня праця / уклад. Івершинь А. Г. - Одеса, 2022. 203 с.

3. Кривоніс М.Л. Образотворча діяльність. Молодший дошкільний вік: Посібник/ М.Л.Кривоніс, О.Л.Дроботій. Харків: «Ранок», 2017. 208 с.

4. Кривоніс М.Л. Образотворча діяльність. Ранній вік: Посібник. Базовий компонент дошкільної освіти до всіх чинних програм. Нова редакція / М.Л.Кривоніс, О.Л. Дроботій. Харків: «Ранок», 2017. 160 с.

5. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі. Підручник / Г.В. Сухорукова, О.О. Дронова, Н.М. Голота, Л.А. Янцур; за заг. ред. Г.В. Сухорукової. 4 вид. К.: Видавничий Дім «Слово», 2019. 376 с.

6. Пісоцький О.П., Пісоцька Л.М. Основи образотворчого мистецтва та образотворча діяльність у дошкільному віці. Навчальний посібник для студентів спеціальності "Дошкільна освіта". 2-ге видання, доповнене. Ніжин. 2017. 164 с.

Практичне заняття 9

Тема: Зміст та методика розвитку умінь конструювання у дітей дошкільного віку

Питання для обговорення

1.Архітектурна діяльність дітей дошкільного віку. Методи ознайомлення з мистецтвом архітектури.

2. Малювання архітектурних споруд, виготовлення макетів з паперу і картону.

3.Моделювання архітектурних споруд, транспорту, меблів з викидного матеріалу.

4. Види конструювання.

5. Види будівельного матеріалу. Методика навчання конструювання з будівельного матеріалу в різних вікових групах ЗДО.

Практичні завдання

1. Опрацюйте етапи інструктажу заняття з художнього конструювання і виготовіть вироби з паперу одним із способів.

2. Складіть конспект заняття з конструювання з будівельного матеріалу, підготуйте наочність (вікова група і тема на вибір)

3. Складіть конспект заняття з конструювання з паперу, підготуйте наочність (вікова група і тема на вибір).

Література

1. Гнатюк М.В. Образотворче і декоративно-прикладне мистецтво. Методика навчання дітей молодшого віку: навч.- метод. посібник. Івано-Франківськ, 2017. 246 с.

2. Івершинь А.Г. Основи дизайну та художня праця / уклад. Івершинь А. Г. - Одеса, 2022. 203 с.

3. Кривоніс М.Л. Образотворча діяльність. Молодший дошкільний вік: Посібник/ М.Л. Кривоніс, О.Л. Дроботій. Харків: «Ранок», 2017. 208 с.

4. Кривоніс М.Л. Образотворча діяльність. Ранній вік: Посібник. Базовий компонент дошкільної освіти до всіх чинних програм. Нова редакція./ М.Л.Кривоніс, О.Л.Дроботій. Харків: «Ранок», 2017. 160 с.

7. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі. Підручник / Г.В. Сухорукова, О.О. Дронова, Н.М. Голота, Л.А. Янцур; за заг. ред. Г.В. Сухорукової. 4 вид. К.: Видавничий Дім «Слово», 2019. 376 с.

5. Пісоцький О.П., Пісоцька Л.М. Основи образотворчого мистецтва та образотворча діяльність у дошкільному віці. Навчальний посібник для студентів спеціальності "Дошкільна освіта". 2-ге видання, доповнене. Ніжин. 2017. 164 с.

Практичне заняття 10

Тема: Робота з обдарованими дітьми в образотворчій діяльності

Питання для обговорення

1. Особливості обдарувань дошкільників у сфері образотворчої діяльності.
2. Форми роботи з обдарованими дітьми з образотворчої діяльності в дошкільному закладі звичайного типу.
3. Інноваційно-пошукова робота педагога в організації образотворчої діяльності дітей.
4. Нетрадиційні форми роботи з образотворчої діяльності в дошкільному закладі.

Практичні завдання

1. Проаналізувати парціальні програми розвитку творчо обдарованих дітей «Радість творчості», «Веселкова музикотерапія», «Стежинки у Всесвіт» на сайті МОН України.
2. Підготувати індивідуальні завдання з творчо обдарованими дітьми з різних видів образотворчої діяльності (5-6).
3. Підготувати плани конспектів індивідуальних занять з творчо обдарованими дітьми з різних видів образотворчої діяльності (2 плани).

Література

1. Гнатюк М.В. Образотворче і декоративно-прикладне мистецтво. Методика навчання дітей молодшого віку: навч.- метод. посібник. Івано-Франківськ, 2017. 246 с.
2. Івершинь А.Г. Основи дизайну та художня праця / уклад. Івершинь А. Г. - Одеса, 2022. 203 с.
3. Кривоніс М.Л. Образотворча діяльність. Молодший дошкільний вік: Посібник/ М.Л.Кривоніс, О.Л.Дроботій. Харків: «Ранок», 2017. 208 с.
4. Кривоніс М.Л. Образотворча діяльність. Ранній вік: Посібник. Базовий компонент дошкільної освіти до всіх чинних програм. Нова редакція./

М.Л.Кривоніс, О.Л.Дроботій. Харків: «Ранок», 2017. 160 с.

5. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі. Підручник / Г.В. Сухорукова, О.О. Дронова, Н.М. Голота, Л.А. Янцур; за заг. ред. Г.В. Сухорукової. 4 вид. К.: Видавничий Дім «Слово», 2019. 376 с.

6. Пісоцький О.П., Пісоцька Л.М. Основи образотворчого мистецтва та образотворча діяльність у дошкільному віці. Навчальний посібник для студентів спеціальності "Дошкільна освіта". 2-ге видання, доповнене. Ніжин. 2017. 164 с.

7. Семенов О.С. Формування творчо спрямованої особистості старшого дошкільника у позашкільному навчальному закладі: монографія / Нац. академія пед. наук України. Луцьк: ПВД «Твердиня», 2017. 520 с.

РОЗДІЛ 4.
ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин		Форма контролю
		Денна	Заочна	
1.	Шляхи формування інтересу до образотворчої діяльності у дітей старшого дошкільного віку.	5	7	Індивідуальна, групова співбесіда, усне опитування, перевірка практичних завдань, залік
2.	Засоби, обладнання та матеріали для проведення освітньої роботи з розвитку образотворчої діяльності	2	2	
3.	Зміст освітніх програм ЗДО з розвитку образотворчої діяльності	2	6	
4.	Нестандартні техніки та технології зображення в ході образотворчої діяльності	3	5	
5.	Роль продуктивних методів навчання - дослідницького, евристичного, проблемного викладу для активізації дитячої творчості в образотворчій діяльності	4	8	
6.	Різноманітність технік малювання як основа створення художнього образу	4	6	
7.	Мистецтво скульптури у педагогічній технології розвитку ліплення. Особливості техніки ліплення	4	8	
8.	Зміст та завдання розвитку декоративно-прикладного малювання, ліплення та аплікації дітей дошкільного віку	8	8	
9.	Архітектурна діяльність дошкільників.	8	8	

	Методи ознайомлення з мистецтвом архітектури		
10.	Художнє експериментування як спосіб пізнання виражальних властивостей зображувальних матеріалів, спосіб організації художньо-пошукової діяльності дітей та художнього самопізнання.	10	12

РОЗДІЛ 5.

ІНДИВІДУАЛЬНІ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНІ ЗАВДАННЯ

5.1 Методичні рекомендації щодо виконання ІНДЗ

Студентам пропонується виконання індивідуального навчально-дослідного завдання: розробка фрагменту заняття з образотворчої діяльності (тема заняття, вид образотворчої діяльності, вікова група та вибір студента)

Кожен здобувач вищої освіти обирає вікову групу ЗДО, вид образотворчої діяльності, тему заняття. Згідно з цим розробляє програмові завдання, які будуть реалізовані в ході фрагменту заняття, матеріал (дидактичний, мовленнєвий), устаткування та матеріали, необхідні для проведення заняття, докладно описує хід фрагменту заняття з образотворчої діяльності дітей, що передбачає такі структурні компоненти освітньої роботи з дітьми на занятті: мотивація дітей до заняття, знайомство їх з образотворчим завданням, розглядання зразка (якщо це передбачено), показ і пояснення послідовності виконання образотворчого завдання, навчання дітей технічних прийомів різних видів образотворчої діяльності (малювання, ліплення, аплікації чи конструювання) тощо. Студент також готує зразок виконання образотворчого завдання, схема для конструювання, модель тощо (якщо це передбачено фрагментом конспекту заняття).

Студент готує естетично оформлений фрагмент заняття на паперовому або електронному носії (титульна сторінка до ІНДЗ, де зазначено вікова група та тема фрагменту заняття), докладний опис фрагменту (вік дітей, тема, програмові завдання, матеріал, хід), список використаних джерел, на які опирався при виконанні завдання. Виконане ІНДЗ студент презентує через задалегідь підготовлену коротку мультимедійну презентацію.

Передбачається використання даного фрагменту заняття під час проходження педагогічної практики в ЗДО.

РОЗДІЛ 6.

КОНТРОЛЬНІ ЗАСОБИ ПЕРЕВІРКИ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ СТУДЕНТІВ

6.1 Приклади тестових завдань для поточного контролю

1. Який вид дитячої творчості не відносяться до зображувальної діяльності:

- а) конструювання;
- б) малювання;
- в) аплікація;
- г) експериментування з різними матеріалами.

2. Живопис – це:

- а) вид образотворчого мистецтва;
- б) художня техніка виконання;
- в) жанр образотворчого мистецтва;
- г) створення художнього образу на площині за допомогою фарб.

3. Графіка – це:

- а) зображення художньої композиції ахроматичними кольорами;
- б) малювання художнього образу на площині графічними матеріалами;
- в) жанр образотворчого мистецтва;
- г) вид образотворчого мистецтва.

4. Декоративно-прикладне мистецтво – це:

- а) художня праця;
- б) прикрашання в архітектурі та інтер'єрі;
- в) садово–паркове мистецтво з використанням садово–паркової скульптури;
- г) вид образотворчого мистецтва.

5. Скульптура – це:

- а) вид зображувальної діяльності;
- б) вид образотворчого мистецтва;
- в) пластичний вид мистецтва;

г) об'ємне зображення художнього образу в художніх творах.

6. Архітектура – це:

- а) вид образотворчого мистецтва;
- б) «музика, застигла у каменю»;
- г) гармонія ландшафту та будівель;
- д) декоративне будівництво.

7. Основні види образотворчої діяльності дітей у ЗДО:

- а) малювання, ліплення, моделювання;
- б) ліплення. аплікація, макетування;
- в) аплікація, ліплення, малювання;
- г) макетування, аплікація, моделювання.

8. Види сюжетного малювання – це:

- а) малювання на теми та малювання по пам'яті;
- б) ілюстративне малювання та малювання по пам'яті;
- в) декоративне малювання та малювання на теми;
- г) ілюстративне малювання та малювання на теми.

9. Жанри живопису:

- а) пейзаж, натюрморт, сюжетний малюнок, рельєфна скульптура;
- б) анімалістичний, батальний, рельєфна скульптура, релігійно–міфологічний;
- в) портрет, пейзаж, натюрморт, анімалістичний, батальний, побутовий, релігійно–міфологічний;
- г) релігійно–міфологічний, пейзаж, побутовий, рельєфна скульптура, портрет.

10. Дозображувальний період у розвитку дитини :

- а) від 1 до 1,5 років
- б) від 8 місяців до 1,5 років
- в) від 1 року до 2 років
- г) від 8 до 12 місяців

11. Яким орнаментом називають візерунок, угрупований у замкнених формах – колі, квадраті, прямокутнику?

- а) сітчастим;
- б) геометричним;
- в) зооморфним;
- г) замкненим.

12. Один з видів народної художньої творчості – це прикраси, що вирізують з білого або кольорового паперу:

- а) мальованка;
- б) аплікація;
- в) витинанка;
- г) оригамі.

13. Виразжальними засобами в образотворчій діяльності є:

- а) сила натиску;
- б) колорит;
- в) передача просторових відносин;
- г) ступінь грамотності зображення.

14. Учити дітей малювати елементи візерунку за мотивами народних іграшок, ритмічно розміщувати елементи візерунку – це робота:

- а) над технікою зображення;
- б) з навчання зображення предмета;
- в) з навчання складання візерунка;
- г) з ознайомлення з матеріалом.

15. Який матеріал використовується для ліплення опішнянської іграшки на заняттях у ЗДО?

- а) пластилін;
- б) глина;
- в) пісок;
- г) паперова маса.

16. Характер взаємозв'язку усіх кольорових елементів твору, його кольорова будова як один із засобів правдивого і виразного зображення дійсності – це:

- а) ритм;
- б) контур;
- в) малюнок;
- г) колорит

17. Специфічною формою відображення дійсності в мистецтві, основним продуктом художньої творчості, який характеризується особливою здатністю естетичного впливу на людину, є:

- а) художній стиль;
- б) художній смак;
- в) художній образ;
- г) художній матеріал.

18. Стилізований художній візерунок (прикраса), що характеризується ритмічністю, повторенням однакових або чергування різних елементів візерунку – це:

- а) силует;
- б) гравюра;
- в) орнамент;
- г) монотипія.

19. До традиційних технік зображення, що використовуються на заняттях не належить:

- а) декоративний розпис;
- б) портретний малюнок;
- в) малюнок–ляпкографія;
- г) сюжетний малюнок.

20. Методика керівництва образотворчою діяльністю дітей дошкільного віку розглядає:

- а) соціальні засади розвитку образотворчої діяльності;

- б) філософські засади розвитку образотворчої діяльності;
- в) зміст, форми та методи навчання образотворчої діяльності в її різновидах;
- г) психолого-педагогічні засади розвитку образотворчої діяльності.

21. Метою навчання образотворчої діяльності дітей є:

- а) формування знань;
- б) формування навичок;
- в) формування умінь;
- г) сприяння розвитку творчої особистості.

22. Виразальними засобами в аплікації є:

- а) тло;
- б) форма;
- в) передача просторових відносин;
- г) активізація вольових зусиль.

23. Структура, взаємозв'язок найважливіших елементів художнього твору, від якого залежить весь його зміст і побудова:

- а) композиція;
- б) колорит;
- в) малюнок;
- г) тема.

24. Який метод навчання дітей у ЗДО належить до традиційно виділених за джерелом знань?

- а) інформаційно-рецептивний;
- б) словесний;
- в) евристичний;
- г) репродуктивний.

25. Що не розглядається ученими як вид образотворчої діяльності?

- а) малювання;
- б) ліплення;
- в) аплікація;

г) ручна праця.

26. Засоби художньої виразності у предметному ліпленні:

- а) пластичність, передача форми і руху;
- б) величина;
- в) акцентування на окремих ознаках предмета;
- г) композиція.

27. Сукупність спеціальних засобів і прийомів, за допомогою яких виконується художній твір, - це:

- а) ритм;
- б) методи;
- в) техніка;
- г) композиція.

28. При проведенні спостереження в образотворчій діяльності педагогові необхідно враховувати:

- а) свої можливості;
- б) вікові особливості дітей та їхній попередній досвід;
- в) предметно-розвивальне середовище;
- г) наявність матеріалу для образотворчої діяльності дітей.

29. У якій групі вчать приклеювати деталі до основної форми?

- а) у першій молодшій.
- б) у другій молодшій;
- в) у середній;
- г) у старшій;

30. Створення колективної сюжетної композиції з природного матеріалу діти починають у групі:

- а) середній;
- б) другій молодшій;
- в) першій молодшій групі;
- г) старшій.

31. До якого розділу програми входить завдання навчати дітей виконувати елементи декоративного розпису (завиток, квітка, ягода, листок)?

- а) складання візерунків;
- б) зображення предмета;
- в) передача зв'язного змісту;
- г) ознайомлення з матеріалом.

32. Яка техніка не використовується в аплікації?

- а) приклеювання деталей основи;
- б) наклеювання;
- в) зминання;
- г) малювання по мокрому.

33. До змісту предметно-розвивального середовища для образотворчої діяльності вихованців входить:

- а) обладнання і меблі групи;
- б) наявність актової зали;
- в) наявність різноманітних художніх матеріалів, їх замінність, кількість, зовнішній вигляд;
- г) кількість іграшок у групі.

34. Нетрадиційні прийоми малювання – це:

- а) гратаж;
- б) «робота по-сухому»;
- в) розмивка;
- г) «робота по-вогкому».

35. Елементи образотворчої мови та виразності малювання – це:

- а) олівець графітний;
- б) акварель;
- в) пастель;
- г) композиція.

36. Організоване залучення дітей до малювання в ЗДО починається

з:

- а) другого року життя;
- б) третього року життя;
- в) четвертого року життя;
- г) п'ятого року життя.

37. Головними засобами виразності в художньому конструюванні, об'єктом якого служать предмети матеріального виробництва, є:

- а) обсяг і простір;
- б) папір і картон;
- в) будівельні матеріали;
- г) колір.

38. За змістом аплікація може бути:

- а) набірною;
- б) силуетною;
- в) сюжетною;
- г) штучною.

39. Дітей якого віку ознайомлюють з такою властивістю кольору, як тепло-холодність?

- а) молодшого дошкільного віку;
- б) середнього дошкільного віку;
- в) старшого дошкільного віку;
- г) молодшого шкільного віку.

40. Що є засобом виконання завдань у навчанні дітей конструювання:

- а) за зразком моделі, виконаної вихователем;
- б) за розповіддю вихователя;
- в) за слуханням художнього твору;
- г) план опису.

ГЛОСАРІЙ

АБСТРАКТНА КОМПОЗИЦІЯ – імпульсивно-стихійна або раціонально впорядкована побудова безпредметного твору, створеного за допомогою формальних художніх елементів (кольорова пляма, лінія, фактура, об'єм тощо).

АКВАРЕЛЬ – живописна техніка. Живопис на папері або шовку пігментами, що змішані з рослинним клеєм і розчиняються у воді безпосередньо перед використанням.

АКВАРЕЛЬ (фр. aquarelle, від лат. aqua – вода) – фарби, що розводяться водою і легко змиваються нею; живописний твір, для якого характерна прозорість фарб, крізь які просвічують тон і фактура основи (наприклад, паперу), чистота кольору.

АМПІР (від фр. empire — імперія) - стиль у європейській архітектурі й декоративному мистецтві, що найяскравіше проявився в часи імперії Наполеона I.

АМФІТЕАТР – давньоримська споруда театрального типу, овальна чи еліптична в плані як результат сполучення двох античних театрів.

АНАЛІЗ – розкладання, розчленування цілого на частини; здійснюється у двох напрямках: практичні дії і мислительні операції.

АНГОБ (фр. engobe) – покриття з білої або кольорової глини, для покриття керамічних виробів.

АНІМАЛІСТИЧНИЙ ЖАНР (від. лат. animal – тварина) – зображення тварин у живописі, скульптурі, графіці, декоративно-прикладному та народному мистецтві. Художників, які працюють в анімалістичному жанрі, називають анімалістами.

АНТИЧНЕ МИСТЕЦТВО (від лат. antiquus – давній) – мистецтво Давньої Греції і Давнього Риму з III тис. до н.е. до V ст. н.е. Характерними рисами античної культури були антропоморфізм, міфологізм, космополітизм.

АПЛІКАЦІЯ – вид образотворчої діяльності дітей, змістом якої є створення орнаментів або художніх зображень шляхом наклеювання або наліплювання різнокольорових клаптиків матерії, паперу.

АПЛІКАЦІЯ (від лат. applicatio) – накладання, пристосовування, приєднання до якоїсь поверхні. Аплікація як технологія пройшла довгий шлях використання і збагатилася різними засобами фіксації (закріплення) на різних поверхнях (нитками на тканинах, клеями на твердих поверхнях тощо). Аплікація може бути одноколірною, багатокольоровою, пласкою, об'ємною, декоративною, абстрактною, сюжетною тощо. Аплікація відноситься до декоративно-прикладного мистецтва.

АРАБЕСКА (фр. arabesque) – європейська назва орнаменту в мистецтві мусульманських країн, побудована за принципом нескінченного розвитку повтору груп: геометричних, рослинних або епіграфічних мотивів.

АРКА – архітектурна конструкція криволінійної форми, прорубана в стіні або встановлена на п'ятах, колонах чи пілястрах. В арці є внутрішня увігнута поверхня, або попружна арка, і зовнішня, опукла.

АРХІТЕКТОНІКА (від гр. architektonike – будівельне мистецтво; – сполучення частин в єдиному гармонійному цілому, пропорційність художнього твору. Архітектоніка форми – це досконалість (цілісність) її композиції, коли цілісність і виразність форм досягається пропорційним співвідношенням частин і цілого, а також логікою внутрішньої будови форми за допомогою так званих засобів гармонізації форми: пропорцій, масштабу, ритму, кольору тощо.

АРХІТЕКТОР – художник-будівельник, який створює креслення майбутньої споруди, визначає гармонійне поєднання її з навколишнім середовищем.

АРХІТЕКТУРА (від гр. architekton – будівельник) – мистецтво проектувати і зводити будинки та інші споруди, які створюють матеріально організоване середовище, необхідне людям для їхнього життя й діяльності,

відповідно до призначення, сучасних технічних можливостей та естетичних уподобань.

АРХІТЕКТУРНИЙ СТИЛЬ – історично складена сукупність художніх засобів та прийомів, які проявляються в способах організації простору, вибору характерних для певної епохи архітектурних форм, їх пропорцій та декоративного оздоблення.

АСИМЕТРИЯ – розміщення, поєднання елементів, не врівноважених щодо осі симетрії.

АСОЦІАЦІЯ (лат. *associō* – пов'язую) – спосіб досягнення художньої виразності, що ґрунтується на виявленні зв'язку чуттєвих образів, які виникають у процесі безпосереднього відображення дійсності, з уявленнями, які зберігаються в пам'яті або закріплені в культурно-історичному досвіді.

АТЛАНТ – в архітектурі – чоловіча статуя, яка підтримує перекриття будинку, портика тощо.

БАЗИЛКА – прямокутна зала, яка складається зазвичай із трьох або п'яти повздовжніх частин (нефів), зорієнтованих із заходу на схід і розділених колонами чи стовпами.

БАРЕЛЬЄФ – вид випуклого рельєфу, коли відтворені фігури виступають над площиною зображення не більш ніж на половину свого обсягу.

БАРЕЛЬЄФ (фр. *bas-relief*) – різновид випуклого рельєфу, в якому об'єм виступає над площиною зображення не більше, ніж на половину свого обсягу.

БАРОКО (від італ. *barocco* - дивний, примхливий) – стиль західноєвропейського мистецтва XVII-XVIII ст., який характеризується складною врівноваженістю динамічних композицій, підвищеною експресивністю, різноплановістю художніх рішень, намаганням поєднати реальність та ілюзії.

БАТАЛЬНИЙ ЖАНР (від фр. *bataille* – битва) – жанр образотворчого мистецтва, сформований у XV-XVI ст., присвячений темам війни та

військового життя, головне місце в якому займають сцени битв та воєнних походів.

БАТИК – 1) техніка ручного розпису тканини; 2) тканина, оздоблена за допомогою цієї техніки. Своєрідна технологія виникла в XVI ст. в Індонезії, де малюнок наносили тонким шаром воску, тканину занурювали у фарбу на основі природних барвників, фарбуючи непокріті воском частини тканини. У Європі батик став відомий у XIX ст. та поширився з винаходом анілінових барвників.

ВЕДУТА (від італ. *veduta*) – у мистецтві XVIII – початку XIX ст. – міський пейзаж (зазвичай топографічно точний).

ВИДИ ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОГО МИСТЕЦТВА – вишивка, лиття, різьблення, розпис (за технікою виконання); металічні, керамічні, текстильні, дерев'яні, кам'яні та ін. (за матеріалом); іграшки, прикраси, меблі, посуд, одяг та ін. (за функціональними ознаками).

ВИРАЗНІСТЬ – образне значення сукупності матеріальних засобів і прийомів художньої творчості, що реалізується митцем у конкретній формі твору.

ВИШИВКА – вид декоративно-прикладного мистецтва, сутність якого полягає у сюжетному, предметному або орнаментальному зображенні на тканині, виконане шовковими, бавовняними чи вовняними нитками на кольоровому або білому тлі тканини.

ВІДЕОАРТ – технізований напрям творчості, у якому для створення художніх образів використовується сучасна електронна техніка. Серед жанрів відеоарту – відеоскульптура, відеоінсталяції, комп'ютерна графіка тощо.

ВІДРОДЖЕННЯ, або РЕНЕСАНС (від фр. *renaissance* – відродження) – культурно-історична епоха, яка відзначила перехід від середньовіччя до нового часу.

ВІЗЕРУНОК – поєднання ліній, крапок, мазків, кольорів у малюнку.

ВІЗУАЛЬНІСТЬ (лат. *visualis* – зоровий) – зорове сприйняття.

ВІНЬЄТКА (фр. vignette, від *vigne* виноград) – невелике графічне зображення, яке є елементом оздоблення друкованої продукції.

ВІТРАЖ (фр. vitrage, від *vitrum* – скло) – будь-яка перегородка із фрагментів різнокольорового скла, скріплених свинцевим дротом таким чином, щоб із них складалася образотворча композиція або орнаментальний малюнок.

ГАЛЕРЕЯ – критий прохід, коридор або лоджія з одного боку з вікнами, з іншого - прикрашена творами мистецтва. Згодом цим терміном позначали художні виставки.

ГАРМОНІЯ (від. гр. стрункість, єдність, узгодження частин) – в образотворчому мистецтві це сполучення форми й кольору, взаємозв'язок різноманітних фрагментів зображення, співмірність окремих частин поміж собою, єдність в різноманітності.

ГЛИБИННО-ПРОСТОРОВА КОМПОЗИЦІЯ – композиція, яка складається з матеріальних елементів (поверхні, об'ємів), які розміщені в просторі і сприймаються з однієї чи кількох точок зору або в русі й у часі як відображення задуму, ідеї, функції об'ємно-просторового середовища.

ГЛІПТИКА (від. гр. глагола «гліфо» – вирізую) – мистецтво різьби по коштовних та напівкоштовних каменях, один із видів декоративно-прикладного мистецтва.

ГОБЕЛЕН (фр. gobelin) – килим, зшитий із витканих уручну окремих частин, що разом становлять закінчений візерунок (використовується для оздоблення стін).

ГОРЕЛЬЄФ – вид випуклого рельєфу, коли відтворені фігури виступають над площиною зображення більш ніж на половину свого обсягу; інколи вони можуть лише торкатися до фону і віддалятися в деталях.

ГОТИКА – стиль, що зародився у Франції в другій половині XIII ст. В Італії відображений у культурі міст-комун, у Франції – у художньому стилі королівських дворів та архітектурі соборів. Для готики характерні ефекти, створювані «лінією», які додають їй напруженості та спрямованості вгору.

Найістотніші особливості цього стилю – стрілочаста арка і прогресуюче полегшення простору, розташованого між двома пілястрами.

ГОТОВНІСТЬ ДИТИНИ ДО ОБРАЗОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ – складне утворення (особливості психічного розвитку, особистісні якості, здібності, вміння та навички), що надає змоги успішно розв’язувати завдання, які висуваються цією діяльністю перед малюком.

ГРАВЮРА – друкований відбиток на папері (іншому подібному матеріалі) з пластини ("дошки"), на яку нанесено малюнок; жанр графіки, який об’єднує різноманітні способи ручної обробки "дощок" і друкування з них відбитків.

ГРАВЮРА (фр. gravure) – вид графіки, при якому зображення є друкованим відбитком рельєфного малюнка, нанесеного на дошку гравером. Поряд зі станковими гравюрами (естампами) поширена книжкова гравюра (ілюстрації, заставки тощо).

ГРАФІКА – вид образотворчого мистецтва, де основним засобом вираження дійсності слугує однотонний рисунок (лінія, штрих, пляма, світлотінь).

ГРАФІКА (гр. graphike, grapho – пишу) – вид образотворчого мистецтва, що поєднує малюнок і друковані художні зображення (гравюра, літографія, монотипія тощо), розрізняють станкову (малюнок, що не має прикладного значення, естамп, лубок); книжкову, газетно-журнальну (ілюстрація, оформлення і конструювання друкованих видань); прикладну (промислова графіка, поштові марки, ескібри) і плакат. Виразні засоби графіки: штрих, пляма, лінія, крапка та тло листа, що створює контрастні або нюанси співвідношення із зображенням.

ГРИЗАЙЛЬ (фр. grissalle, від gris – сірий) – вид декоративного живопису, який виконується в різних відтінках одного (частіше сірого) кольору, часто застосовується для допоміжних робіт (підмальовки, ескізу).

ДЕКОР (фр. decor, від лат. decoro – прикрашаю) – 1) система прикрас архітектури (фасаду, інтер'єру) або виробів; 2) засіб зорового об'єднання в ансамбль окремих архітектурних споруд або предметів.

ДЕКОРАТИВНА АПЛІКАЦІЯ – це створення композиції шляхом наклеювання вирізних елементів з різнокольорового паперу. Декоративну аплікацію можна скласти із геометричних і рослинних елементів, візерунків народного орнаменту тощо.

ДЕКОРАТИВНЕ ЛІПЛЕННЯ – вид дитячого ліплення, яке передбачає створення малюками посуду, декоративних пластин, прикрас, сувенірів до свят, декоративне оздоблення виліплених іграшок, предметів.

ДЕКОРАТИВНЕ ОЗДОБЛЕННЯ – єдність живописних, пластичних та архітектурних елементів, які прикрашають будівлю.

ДЕКОРАТИВНИЙ – те, що прикрашає, слугує для оздоблення.

ДЕКОРАТИВНИЙ РОЗПИС – вид декоративно-прикладного мистецтва, що передбачає створення сюжетних зображень і орнаментів засобами живопису на архітектурних спорудах (їх частинах), а також на ужиткових предметах.

ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНЕ МИСТЕЦТВО – вид мистецтва, яке обслуговує і одночасно задовольняє побутові й естетичні потреби людей, приносить красу в їх життя.

ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНЕ МИСТЕЦТВО – галузь декоративного мистецтва, спрямована на створення художніх виробів, які мають практичне призначення в суспільному та приватному побуті, а також на художнє оздоблення ужиткових предметів (посуду, меблів, тканин, знарядь праці, одягу, прикрас, іграшок тощо).

ДЕКОРАЦІЯ (від лат. decoratio – прикраса) – оформлення сцени, павільйону, знімального майданчика з метою створення зорового образу спектаклю, фільму.

ДИЗАЙН (від англ. design – задум, проект, креслення, малюнок; – термін для позначення різних видів проектування, які формують естетичні й функціональні якості предметного середовища.

ДИТЯЧЕ КОНСТРУЮВАННЯ – різноманітні будівлі з будівельного матеріалу, виготовлення виробів та іграшок із паперу, картону, дерева й інших матеріалів. Залежно від того, з якого матеріалу діти створюють конструкції, розрізняють такі види конструювання: з будівельного матеріалу та конструкторів; з паперу та картону; з відходів та природного матеріалу.

ДИТЯЧЕ МАЛЮВАННЯ – складна синтетична діяльність, у якій виявляється особистість дитини і яка водночас істотно впливає на формування цієї особистості.

ЕКСПЕРИМЕНТУВАННЯ – використання нетрадиційних способів і засобів зображувальної діяльності у виконанні поставлених завдань.

ЕКСПОЗИЦІЯ (від лат. expositio – виклад, показ) – систематизоване розміщення експонатів (творів мистецтв, пам'яток матеріальної культури, історичних документів тощо) у виставкових та музейних приміщеннях.

ЕКСПРЕСІОНІЗМ (від лат. expressio – вираз, виразність) – напрям у мистецтві початку ХХ ст., що проголосив основною реальністю егоцентричний світ людини, яка вбачає головну мету мистецтва в експресії емоційного переживання. темою творів експресіонізму була одна з головних проблем епохи - конфлікт людини й зовнішнього світу, який, на думку експресіоністів, призводить до трагічного руйнування особистості.

ЕКСПРЕСІЯ (лат. expression - висловлювання) – в образотворчому мистецтві застосовується щодо натури або художнього твору для позначення виразності, сили прояву почуттів та емоцій у разі впливу твору мистецтва або окремих його елементів на глядача.

ЕМАЛЬ (фр. email, від smeltan – плавити) – художня техніка для прикрашення ювелірних виробів. Існує холодна техніка емалі (без випалу) та гаряча, за якою пофарбовану окисами пастозну масу наносять на поверхню й випалюють, у результаті чого з'являється склоподібний кольоровий шар.

ЕСКІЗ – малюнок або живописний начерк, зроблений нашвидкоруч, тільки щоб «схопити» в основних рисах образотворчу ідею або початкову думку; який передує остаточному варіанту.

ЕСТЕТИЧНЕ СПРИЙМАННЯ – процес відображення цілісного предмета, в якому присутні ще й естетичні почуття (краси, гармонії).

ЕСТЕТИЧНЕ СПРИЙМАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ – специфічна розумова діяльність, під час якої у дошкільнят формується здатність до пізнання об'єктів навколишнього світу з естетичних позицій.

ЕТАПИ РОЗВИТКУ ОБРАЗОТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ – розвиток і вдосконалення природніх задатків і практичних навичок і вмінь дитини до образотворчої діяльності на дозображувальному й зображувальному етапах, фантазії.

ЕТЮД (фр. *etude* – вивчення) – в образотворчому мистецтві зображення невеликого розміру допоміжного характеру, виконане з натури за допомогою живописних, графічних або пластичних матеріалів.

ЖАНР (від фр. *genre* – рід, вид) – підрозділ кожного виду мистецтва, зумовлений різноманітністю конкретних можливостей художнього досягнення дійсності, що диференціюються за різними класифікаційними ознаками (тематичними, структурними, функціональними тощо).

ЖАНР АНІМАЛІСТИЧНИЙ (від лат. *animal* – тварина) – зображення тварин у живописі, скульптурі, графіці. У світовому мистецтві анімалістичний жанр з'явився з часів палеоліту й розвивається до наших днів.

ЖАНР БАТАЛЬНИЙ (від фр. *batalle* – битва) – жанр образотворчого мистецтва, сформований в XV-XVI ст., присвячений темі війни та військового життя, головне місце в якому займають сцени битв та воєнних походів.

ЖАНР ІСТОРИЧНИЙ – один з основних жанрів образотворчого мистецтва, присвячений зображенню історичних подій минулого й сучасності, соціально значущих явищ в історії народу.

ЖАНР ПОБУТОВИЙ – жанр образотворчого мистецтва, присвячений зображенню повсякденного приватного і громадського життя.

ЖАНРИ ЖИВОПИСУ – категорія, яка об'єднує живописні твори за схожою тематикою (портретний, історичний, батальний, побутовий, анімалістичний, пейзаж, натюрморт).

ЖИВОПИС – вид образотворчого мистецтва, твори якого створюються за допомогою фарб, що наносяться на будь-яку тверду поверхню. У живописних художніх творах використовують колір і малюнок, світлотінь, виразність мазків, фактури, композиції, що дозволяє відтворювати на площині різнобарвне багатство світу, об'ємність предметів, їх якісну, матеріальну своєрідність, просторову глибину й світло-повітряне середовище; вид образотворчого мистецтва, спрямований на передачу зорових образів за допомогою фарб, нанесених на будь-яку поверхню (полотно, папір, поверхня стіни, посуд тощо).

ЖИВОПИС – зображення предметів і явищ на площині (полотно, картон, папір, стіна) за допомогою кольорових матеріалів.

ЖИВОПИС ВОСКОВИЙ – техніка живопису, при якій віск є зв'язуючою речовиною. Виконується розплавленими чи розчиненими в олії фарбами.

ЖИВОПИС ЖАНРОВИЙ – живописні твори, на яких відтворюються сцени повсякденного життя чи епізоди анекдотичного змісту, відзначені жвавистію й великою кількістю подробиць.

ЖИВОПИС КЛЕЙОВИЙ – живопис, при якому клей виступає речовиною, що зв'язує фарби (зазвичай використовується для декоративних панно й театральних декорацій).

ЖИВОПИС ОЛІЙНИЙ – вид живопису художніми олійними фарбами на полотні, дереві, картоні, що покриті ґрунтом.

ЗАДУМ – складене у творчій уяві художника конкретне й цілісне уявлення про основні риси змісту й форми художнього твору до початку практичної роботи над ним.

ЗАНЯТТЯ ІЗ ОБРАЗОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ – форма організації образотворчої діяльності в ЗДО, сутність якого полягає у спілкуванні педагога з дитиною; традиційно розглядається як форма організованого навчання.

ЗАСТАВКА – орнаментальна або сюжетна композиція, що виділяє і прикрашає початок розділу книги. Зазвичай це невеликий за розміром малюнок.

ЗДІБНОСТІ – індивідуально-психологічні властивості особистості, які визначають швидкість, легкість і успішність опанування і виконання певної діяльності. У психології розрізняють загальні і спеціальні здібності.

ЗМІСТ ХУДОЖНІЙ – особливості життєвого матеріалу, який покладено в основу мистецького твору, та характер його ідейно-естетичного осмислення. Значення іманентне (від лат. immanens) – внутрішньо властиве певному предмету, таке, що відповідає його природі.

ЗОБРАЖАЛЬНІСТЬ – відтворення засобами мистецтва зовнішнього, чуттєво-конкретного вигляду явища дійсності.

ІЛЮСТРАЦІЯ – вид графіки, що дає образне пояснення до тексту в книзі.

ІНКРУСТАЦІЯ – столярний декор, що включає малюнки або зображення з дерева різних кольорів і порід, металу, перламутру або слонової кістки, врізані в поверхню виробу.

ІНСТАЛЯЦІЯ (від англ. installation – установка) – просторова комбінація з готових промислових, природних або створених художником об'єктів, живопису, скульптури, текстової або візуальної інформації тощо. Різновидом інсталяції є ассамбляж (комбінація предметів). Створюючи незвичні, несподівані сполучення звичних речей, художник надає їм нового символічного сенсу.

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ (лат. INTERPRETATIO) – тлумачення будь-чого, зокрема самостійне творче розкриття смислу художнього твору, виражене в його виконанні (виконавська інтерпретація) або в словесному судженні (вербальна інтерпретація).

КАМЕЯ – зображення на камені або багат шаровому самоцвіті, що досягається рельєфною обробкою світлішого шару при збереженні темного шару як тла (або навпаки).

КАНОН (від гр. κανον – правило, норма) – нормативний зразок; сукупність правил, прийомів, форм діяльності та творчості.

КАРІАТИДИ (гр. karyatis) – скульптурні зображення жіночих фігур, що слугують опорами для консолей, архітравів тощо.

КАРНИЗ (від нім. karnies) – в архітектурі – горизонтальний виступ на стіні, що підтримує дах будинку й захищає стіни від води. Іноді проміжний карниз, який розділяє поверхи. Карниз – також верхня частина антаблемента в архітектурних ордерах.

КАРТИНА СВІТУ ХУДОЖНЯ – притаманний мистецтву конкретно-чуттєвий і водночас узагальнений вид осягнення та образного вираження дійсності; також реалізація історичного, культурного досвіду людства у сфері індивідуально-особистісної та суспільної свідомості.

КЕРАМІКА (від гр. keramos – глина) – будь-який виріб із глини, змішаної з різними домішками, створений вручну або механічно й випалений при високій температурі. Зазвичай прикрашений чи покритий лаком або емаллю.

КІРІГАМІ – один із видів мистецтва оригамі, при якому створення об'єму виробів досягається не за рахунок уклеєних у середину деталей, а шляхом розрізів і згинів основного полотнища виробів.

КЛАСИЦИЗМ (від лат. classicus – зразковий) – художній стиль у мистецтві, для естетичної теорії якого характерні раціоналізм, завершені гармонійні форми, монументальність, шляхетність, урівноваженість композиції і водночас елементи схематизації та формалізму, абстрактна ідеалізація. Найвищого розвитку в Європі досяг у XVII ст.

КЛАУЗУРИ – вид навчальних вправ, які застосовуються як інструмент перевірки здатності до самостійної творчої роботи.

КОЛАЖ (від фр. collage – наклеювання) – техніка або жанр візуального мистецтва, суть якої полягає в наклеюванні на основу різноманітних матеріалів (тканина, шкіра, намисто, кора, фольга, метал, нитки тощо).

КОЛІР – один із виразних засобів в орнаменті; кольори можуть повторюватися й чергуватися.

КОЛОРИТ (італ. colorito, від лат. color – колір) – система колірних сполучень у живописі (наприклад, теплий або холодний; спокійний або напружений тощо).

КОМІКС (анг. comics – комічний, смішний) – графічно-розповідальний жанр, серія малюнків із коротким текстом або без тексту.

КОМПЕТЕНТНІСТЬ – результат набуття суб'єктом різних компетенцій, основною ознакою яких є предметний характер: змістові лінії, освітні галузі.

КОМПЕТЕНТНІСТЬ ДОШКІЛЬНИКА – характеристика особистості, що вбирає в себе результати всього психічного розвитку: знання, вміння, навички, креативність, ініціативність, самостійність, самооцінка; сформованість інтелектуальних операцій, довільна спрямованість діяльності, усвідомленість і значна мотиваційна насиченість; наслідок особистісно орієнтованого навчання, яка має відношення до особистості дитини і формується лише в процесі виконання нею певного комплексу дій.

КОМПЕТЕНЦІЯ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ – це усвідомлена система знань, умінь, навичок (суб'єктивний досвід), а також значущі якості, що несуть у собі особистісний зміст та універсальне значення для різних видів дитячої діяльності в процесі задоволення життєвих потреб.

КОМПОЗИЦІЯ – поєднання, сполучення, розташування різних елементів художнього твору. За допомогою композиції всі елементи поєднуються в одне ціле.

КОМПОЗИЦІЯ – спосіб організації художнього твору у відповідності з його змістом і задумом автора, яка включає в себе: формат, перспективу, динаміку.

КОМПОЗИЦІЯ (від лат. compositio – складання, поєднання) – вагоме співвідношення складових художнього твору в різних видах мистецтва.

КОМПОНУВАННЯ (лат. compono – складаю) – процес пошуку, переміщення, підпорядковування елементів композиційному цілому.

КОНСТРУКТИВІЗМ (від лат. construction – будова) – напрям у мистецтві, що висував на перший план конструктивно-технічну сторону художньої творчості.

КОНСТРУКТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ – це практична діяльність, спрямована на одержання певного, заздалегідь задуманого реального продукту відповідно до його функціонального призначення; це продуктивний вид діяльності дітей, у якій відбувається різнобічний розвиток.

КОНСТРУКЦІЯ (лат. construction – будова) – взаємозв'язок, з'єднання елементів (деталей, вузлів, частин).

КОНСТРУЮВАННЯ – це особливий вид образотворчої діяльності, (від лат. constmere) означає приведення у певне взаєморозміщення різних предметів, частин, елементів.

КОНСТРУЮВАННЯ – вид образотворчої діяльності дітей, змістом якої є створення конструкцій із різного матеріалу (будівельні набори, конструктори), а також іграшок-поробок із таких матеріалів, як папір, коробки, шишки, жолуді тощо.

КОНТРАСТ (від фр. contraste – різка відмінність, протилежність) – художній прийом в образотворчому мистецтві, в основі якого лежить протистояння двох співвідношених якостей із метою їх посилення.

КОНТРРЕЛЬЄФ – вид рельєфу, коли відтворені фігури, зображуються нижче площини зображення шляхом вибирання пластичного матеріалу.

КОНТУР – край форми, що відокремлює її від середовища, яке її оточує; обриси предмета або фігури.

КОНТУР (фр. contour) – художньо-виражальний засіб, за допомогою якого створюється силует предмета або його окремої деталі.

КОПІЯ (від лат. copia – множинність) – повтор певного художнього твору, виконаного автором або іншим художником. Копія точно відтворює манеру художника, розмір, техніку, колорит, композиційну побуду оригіналу.

КРЕАТИВНІСТЬ – рівень творчої обдарованості, здібностей до творчості, які проявляються у мисленні, спілкуванні, окремих видах діяльності і становлять відносно стійку характеристику особистості.

КУЛЬТУРА (від лат. culture – виховання, освіта, розвиток) – предметно-ціннісна форма освоювально-перетворюючої діяльності, у якій відображається історично визначений рівень розвитку суспільства й людини, породжується і стверджується людський сенс життя; сфера духовного життя суспільства, що охоплює систему виховання, освіти, духовної творчості (особливо мистецької), а також установи й організації, що забезпечують їхнє функціонування (школи, ВНЗ, клуби, театри, музеї, творчі спілки тощо).

КУЛЬТУРА ХУДОЖНЯ – сукупність процесів і явищ духовної практичної діяльності, яка створює, розповсюджує й опановує твори мистецтва та матеріальні предмети, що мають естетичну цінність.

ЛЕГО (від дат. Leg Godt – "грай добре") – серія іграшок, деталей, що є наборами, для збірки і моделювання різноманітних предметів, основними елементами є різнокольорова пластмасова цегла різних форм і виду, маленькі фігурки тощо, із яких можна скласти транспортні засоби, будівлі, рухомих роботів тощо.

ЛЕНД-АРТ (земляне мистецтво) – один з екологічних напрямів сучасної творчості, де матеріалом слугують природні об'єкти: земля, багно, камені, скелі, дерева, листя, гілки, трава, квіти, вода, сніг, вогонь тощо.

ЛІПЛЕННЯ – один із основних різновидів скульптурної техніки, пов'язаний із обробкою м'яких (пластичних) матеріалів (глина, віск, пластилін).

ЛІПЛЕННЯ – це вид образотворчої діяльності дітей, змістом якої є виготовлення скульптури малих форм із м'якого пластичного матеріалу: глини, пластиліну тощо.

ЛІТОГРАФІЯ (від. гр. lithos – камінь и grapho – пишу) – друкарський процес, сутність якого полягає в тому, що на поверхню спеціального каменю жирним олівцем наносять малюнок; камінь протравлюють кислотою, і туш, що закріплює малюнок, до протравлених ділянок каменю не пристане; після чого під друкарським пресом туш і малюнок переносяться на зволожений папір.

ЛІХТАР (гр. phanarion, зменшуване від phans – факел) – 1) кругла або багатогранна споруда з великими віконними отворами, яка завершує купол або інше перекриття та слугує для їх природного освітлення; 2) багатогранний застелений виступ на зовнішній стіні будинку на висоті 1-2 поверхів, що поліпшує освітлення; 3) скляна частина покрівельного покриття, яке призначене для верхнього освітлення.

ЛОДЖІЯ – відкрита з одного боку споруда з колонами, пілястрами й парапетом.

ЛОКАЛЬНИЙ КОЛІР (від. фр. local – місцевий) – основний постійний предметний колір зображувальних об'єктів, умовний, незмінний під впливом освітлення, повітряного середовища, рефлексів від навколишніх предметів. В іншому випадку під локальним кольором розуміють кольорову пляму предмета без кольорових нюансів у вигляді однорідної плями. Уперше поняття «локальний колір» запровадив Леонардо Да Вінчі у «Книзі про живопис».

ЛУБОК (народна картинка) – вид графіки, зображення з підписом, що відрізняється простотою та доступністю образів.

МАЙОЛКА – керамічні вироби з пористої глиняної пасти, покритої склоподібною емаллю.

МАКЕТ (від фр. «модель, ескіз») – матеріальне просторове відтворення виробу, що проектується.

МАЛЮВАННЯ – вид образотворчої діяльності в ЗДО поряд із аплікацією, ліпленням і конструюванням; продуктивна діяльність дітей дошкільного віку, де вони на малюнку за допомогою зображальних матеріалів відображають власні знання та ставлення до навколишнього світу.

МАЛЮВАННЯ З НАТУРИ – вид діяльності дітей, яка потребує наявності об'єкта (предмет, іграшка) безпосередньо на занятті і спрямована на більш-менш точне відтворення основних ознак (форма, колір, положення в просторі) об'єкта.

МАЛЮВАННЯ З ПАМ'ЯТІ – вид діяльності дітей, що передбачає відтворення основних ознак (форма і колір), положення у просторі (анфас, профіль; положення стоячи, сидячи і лежачи), стану (статика, динаміка) конкретного об'єкту, який діти напередодні чи перед заняттям обстежували.

МАЛЮВАННЯ З УЯВИ – вид діяльності дітей, яка спрямована на відтворення типових видових ознак (форма, колір, типові особливості поведінки, рухи) притаманних групі об'єктів (породи дерев, тварин, постаті дівчаток чи хлопчиків тощо).

МАЛЮНОК – зображення на площині предметів і явищ за допомогою ліній, крапок, кольору; відтворення форми об'єкту, пропорційного співвідношення, положення у просторі, окремих ознак пластики і динаміки на площині.

МАЛЮНОК – зображення на площині, яке виконується за допомогою графічних засобів і має самостійне художнє значення. Малюнок може бути структурною основою для будь якого зображення: графічного, живописного, скульптурного, декоративного. За призначенням малюнок можна поділити на: начерк (короткочасний малюнок з натури або по пам'яті), ескіз (пошук композиційного рішення для майбутнього твору образотворчого мистецтва) та малюнок, який виступає як завершений художній твір. унікальність малюнка полягає у тому, що, на відміну від гравюри, він існує в єдиному екземплярі.

МАНЕРА (італ. *manirá*) – сукупність усіх прийомів, які характеризують стилістичні й технічні особливості цілого напрямку або творчості одного митця.

МАРИНА (італ. *marina* від лат. *aripus* – морський) – зображення морського пейзажу. Художників, які спеціалізуються на зображенні морської стихії, називають мариністами.

МАСШТАБ – співвідношення розміру предмета на кресленні до його дійсного розміру в натурі.

МЕАНДР – геометричний орнамент із неперервної кривої або ламаної під прямим кутом лінії, що утворює низку спіралей.

МЕТОД НАВЧАННЯ – сукупність послідовних і цілеспрямованих дій педагога і вихованців, які забезпечують засвоєння змісту освіти.

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ОБРАЗОТВОРЧІЙ ДІЯЛЬНОСТІ – теорія навчання зображувальної діяльності дошкільнят, яка розглядає різні форми взаємодії викладання, учіння й керівництва в оволодінні дітьми змістом зображувальної діяльності.

МИСТЕЦТВО – одна із форм суспільної свідомості, що відображає в образах реальну дійсність і бере участь у її історичному розвитку; форма суспільної свідомості, особливий вид людської діяльності, що відбиває дійсність у конкретно-чуттєвих образах відповідно до певних естетичних ідеалів. У широкому сенсі мистецтвом називають досконале вміння в якійсь справі, галузі; майстерність.

МИСТЕЦТВО ДЕКОРАТИВНЕ – вид архітектонічного мистецтва, який за допомогою своїх творів художньо оформлює навколишнє матеріальне середовище.

МИСТЕЦТВО МОНУМЕНТАЛЬНЕ – вид образотворчого мистецтва, твори якого створюються, як правило, для конкретного архітектурного середовища й відрізняються значущістю ідейного змісту, узагальненістю форм, масштабністю. Монументальні твори не можуть бути відділені від своєї основи (стіни, стелі тощо) і перенесені. До монументального мистецтва належать пам'ятники, монументи, скульптурні, мозаїчні композиції для будинків, вітражі, міська і паркова скульптура, фонтани тощо.

МИСТЕЦТВО ОБРАЗОТВОРЧЕ (візуальне) – вид просторового мистецтва, що включає скульптуру, живопис і графіку, відображаючи дійсність у наочних, зорових образах.

МИСТЕЦТВО ПРИКЛАДНЕ – галузь просторового мистецтва, твори якого поряд з архітектурою художньо оформлюють навколишнє матеріальне середовище. Воно включає різні види мистецтв, що призначені для прикраси творів архітектури (монументально-декоративне мистецтво), для суспільного і приватного побуту (декоративно-прикладне мистецтво), для художнього оформлювання видовища, свята тощо (оформлювальне мистецтво).

МИСТЕЦТВО ПРОСТОРОВЕ – вид мистецтва, що існує в просторі і сприймається зором. Синонім пластичного мистецтва. Поділяється на образотворче мистецтво (скульптура, живопис, графіка) та архітектонічне мистецтво (архітектура, декоративно-прикладне мистецтво, дизайн).

МИСТЕЦТВО СТАНКОВЕ – назва походить від верстата (мольберт, скульптурний верстат), на якому створюються твори станкового мистецтва. Твори станкового мистецтва мають самостійний характер і позбавлені прямого декоративного чи утилітарного призначення (у живописі – картини; у скульптурі – статуї, у графіці – естампи, станкові малюнки).

МИСТЕЦЬКА ОСВІТА – процес, спрямований на розвиток у людини творчих здібностей і естетичного досвіду, ціннісних орієнтацій і смаку, здатності до спілкування з художніми творами у процесі активної творчої діяльності та удосконалення власної почуттєвої культури.

МІНІАТЮРА (фр. miniature, від лат. minimum червоно-оранжевий пігмент, за допомогою якого писці вимальовували заголовні букви (rubriche) манускриптів) – живописна техніка; будь-яка окрема ілюстрація кодексу; художній твір малих розмірів, що відрізняється витонченістю.

МОВА ХУДОЖНЯ – зображувально-виразні засоби художнього твору, специфічні для кожного виду мистецтва.

МОДЕЛЮВАННЯ (від. фр. «ліпити, формувати») – метод роботи, що ґрунтується на заміні конкретного об'єкта роботи (оригіналу) іншим, подібним до нього (моделлю).

МОДЕЛЬ (від. лат. modulus – міра, зразок) – умовний образ для будь-якого об'єкта, процесу або явища.

МОЗАЇКА (фр. mosaïque) - образотворча техніка, суть якої полягає в підборі й припасуванні один до одного шматочків каменю, мармуру або смальти, які закріплюються в шарі ґрунту («ложі»).

МОЛЬБЕРТ (нім. malbrett) – дерев'яний станок на трьох або двох підставках, на яких розміщується при роботі художника полотно, натягнуте на підрамник або картон.

МОНУМЕНТ (від лат. monumentum) – пам'ятник значних розмірів із масштабним, ансамблевим рішенням.

МОТИВ (від лат. moveo – рухаю, приводжу в рух) – в образотворчому мистецтві стала тема, проблема, ідея в творчості конкретного художника або цілого напрямку. Цей термін використовують стосовно до натури та її зображення.

НАБІРНА АПЛІКАЦІЯ виконується із заздалегідь підготовлених різнокольорових елементів, які вирізуються відповідно до зображуваних контурів окремих деталей цілого (за аналогією пластинчатої або штучної мозаїки).

НАПРЯМ ХУДОЖНІЙ – спільність художніх явищ, що складається історично та характеризує певні епохи й творчість митців, яких згуртовує відносна єдність світоглядних та естетичних орієнтацій, принципів художнього відтворення дійсності.

НАСКЕЛЬНИЙ ЖИВОПИС – зображення, які первісні племена епохи палеоліту витесували або малювали на стінах скельних печер.

НАТУРА (від лат. natura – «природа») – предмет і явища навколишнього світу, які слугують художнику моделлю.

НАТУРАЛІЗМ (лат. natura – природа) – художній стиль, що намагається подолати умовність мистецтва, перетворити твір у точну копію факту. Згідно з естетикою натуралізму художнє уявлення не повинно перекручуватися.

НАТЮРМОРТ (фр. nature morte, італ. natura morta, букв. – мертва природа; гол. stilleven, нім. stilleben, англ. Still life, букв. – тихе або нерухоме

життя) – жанр, який присвячений зображенню речей, які оточують людину, розміщених, як правило, у реальному побутовому середовищі й композиційно організованих у єдину групу. крім неживих предметів (наприклад, предметів домашнього використання), у натюрморті зображують об'єкти живої природи, ізольовані від звичайних зв'язків і тим самим перетворені в річ - рибу на столі, квіти в букеті тощо.

ОБ'ЄМ – форма, обриси чого-небудь у трьох вимірах.

ОБДАРОВАНІСТЬ – рівень розвитку загальних здібностей, що визначає діапазон інтелектуальних можливостей людини і забезпечує досягнення значних успіхів у виконанні різних видів діяльності.

ОБ'ЄМНА КОМПОЗИЦІЯ – твір образотворчого мистецтва, що визначається об'ємною будовою форми, яка сприймається в трьохвимірному просторі.

ОБЛИЦЮВАННЯ – обробка рівної поверхні матеріалами різного кольору і походженням.

ОБРАЗ – прямокутна дошка, розміщена, зазвичай, над вівтарним престолом; виконана фарбами, іноді у металі (чеканка), різьбленому дереві, мармурі з барельєфом. Образ, вставлений в архітектурну раму, називається іконою.

ОБРАЗ ХУДОЖНІЙ - засіб і форма освоєння навколишньої дійсності мистецтвом; спосіб існування художнього твору.

ОБРАЗОТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ – діяльність (малювання, ліплення, аплікація, конструювання) дошкільників, за допомогою якої вони відображають в образах свої переживання про навколишній світ і виражають своє відношення до нього.

ОБРАЗОТВОРЧА ЗДІБНІСТЬ – спеціальна здібність, яка визначає успішність і результативність виконання образотворчої діяльності людиною.

ОБРАЗОТВОРЧА ЗДІБНІСТЬ – спеціальна здібність, яка визначає успішність і результативність виконання образотворчої діяльності людиною. До її структури входять уява (провідна властивість), завдяки якій можливе

втілення задуму, висока природна зорова чутливість і особлива вправність руки (опірні властивості), які забезпечують повноту сприйняття і оволодіння навичками, й емоційна налаштованість до втілення художнього образу (властивість, яка складає тло).

ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО – вид мистецтва, який ґрунтується на відображенні дійсності в художніх образах на площині (живопис, графіка) або у просторі (скульптура), які наочно створюють реальну картину природи, життя людини, або є наслідком людської

ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО – відтворення навколишньої дійсності у видимих образах; художнє відображення дійсності в образах, що сприймаються за допомогою зору.

ОБСТЕЖЕННЯ – цілеспрямоване сприймання об'єктів, предметів та явищ (структура, особливості) для подальшого втілення в малюнку, ліпленні тощо.

ОРИГАМІ (від япон. «орі» – складання, «гамі» – папір) – мистецтво складання паперу.

ОРІЄНТАЦІЇ ЕСТЕТИЧНІ – орієнтації особистості в навколишньому світі на основі естетичних цінностей.

ОРНАМЕНТ – візерунок, побудований на ритмічному чергуванні та сполученні геометричних або зображуваних елементів. В основі орнаменту лежать ритм і симетрія.

ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ЗДО – динамічна система умов, яка утворює контекст діяльності особистості дитини дошкільного віку як суб'єкта і впливає на формування культурних цінностей та смаків, структурними компонентами якого є предметно-просторовий, суб'єктивний, психолого-методичний.

ОСЕРЕДОК ОБРАЗОТВОРЧОСТІ – це предметно-просторовий елемент освітнього середовища ЗДО, який визначає зміст та потенційні напрями розвитку дитини в різних видах образотворчої діяльності: малювання, ліплення, аплікації.

ОФОРТ (фр. ofort – міцна вода; азотна кислота) – техніка гравірування на металі, де заглиблені елементи зображення роблять способом травлення металу кислотами.

ОЦІНКА ЕСТЕТИЧНА – установлення значущості предметів, явищ дійсності й мистецтва з позицій уявлень особи про прекрасне; процес оцінювання має суб'єктивний характер, оскільки детермінується інтересами та потребами особи, які безпосередньо залежать від її світогляду, рівня естетичного розвитку.

ПАЛІТРА – у вузькому значенні - основний інструмент живописця, на якому він розкладає і змішує фарби; у широкому – колірна гама, характерна для конкретного живописця.

ПАМ'ЯТНИК – твір мистецтва (скульптурна група, статуя, погруддя, плита з рельєфом або написом, тріумфальна арка, колона, обеліск, гробниця, надгробок тощо), що створюється з метою увічнення людей або історичних подій.

ПАНКУЛЬТУРА (від гр. pan – усе) – людська культура загалом, весь комплекс культурних характеристик.

ПАННО (фр. panneau) – живописний або скульптурний твір декоративного характеру, який призначений для оформлення інтер'єру або екстер'єру. Зв'язок з архітектурою наближує панно до монументального живопису (розпису, фрески).

ПАНОРАМА (від лат. panorama – вид) – художня композиція, що включає мальовану картину, на якій охоплено все коло обр'ю та об'ємні макети переднього «предметного» плану.

ПЕДАГОГІКА МИСТЕЦТВА – сфера наукової діяльності людини, яка досліджує методологічні, теоретичні та методичні проблеми навчання та виховання, спрямована на організацію навчально-виховного процесу в різних освітніх закладах засобами мистецтва й розробляє естетичні, етичні, культурологічні та аксіологічні засади цього процесу.

ПЕЙЗАЖ (з фр. *paysage*, від *païs* – країна, місцевість) – жанр образотворчого мистецтва, у якому предметом зображення є дика або в тій чи інший мірі перетворена людиною природа. В пейзажі відтворюються реальні або вигадані види місцевості, архітектурні будови, міста, морські види (марина).

ПЕРГАМЕНТ (від лат. *pergamena* – висушена і вибілена овеча шкура) – основа для нанесення текстів і малюнків.

ПЕРСПЕКТИВА (фр. *perspective*, від лат. *perspicio* – ясно бачу) – спосіб, яким той чи інший художник у конкретний історичний період передає своє бачення простору в різних епохах і культурах.

ПЕРЦЕПЦІЯ – (від лат. *perceptio* – сприймання) – відображення речей і явищ (зокрема художніх) у свідомості людини за допомогою органів чуття.

ПІДМАЛЬОВОК – первинне тонування картини загальним тоном або декількома тонами з подальшим їх висвічуванням крізь верхні шари фарб (переважно в олійному живописі).

ПЛЯСТР (від лат. *pila* колона, стовп) – плоский вертикальний прямокутний у плані виступ на стіні або стовпі, що є переважно декоративним елементом і розділяє стіну.

ПРАМІДА – архітектурна споруда, типова для Стародавнього Єгипту, культового призначення.

ПЛАКАТ – вид графіки, рекламне, агітаційне або навчальне яскраве зображення на великому аркуші, що супроводжується коротким пояснювальним текстом.

ПЛАН – графічне зображення будівлі, її частини або окремого архітектурного елемента в горизонтальній проекції, виконане в заданому масштабі.

ПЛАНУВАННЯ – це процес визначення конкретних цілей, змісту, форм, методів та засобів досягнення намічених перспектив на певний відрізок часу.

ПЛАСТИКА – ліплення скульптури (виробів) з пластичних матеріалів; емоційна художня виразність, гармонія, добірність; виразність об'ємної форми.

ПЛАСТИКА – художнє вираження об'ємності в творах образотворчого мистецтва.

ПЛАФОН (від фр. *plafond* – стеля) – твір монументального живопису, що прикрашає перекриття приміщення; стеля прикрашена живописним або скульптурним зображенням або декоративними мотивами.

ПОКАЗ СПОСОБУ ЗОБРАЖЕННЯ – ознайомлення дітей з послідовністю виконання завдання, матеріалами, технічними прийомами роботи, виразними засобами з метою правильного виконання поставленого завдання.

ПОЛІХРОМНІСТЬ – багатоколірність, що призводить до декоративного ефекту.

ПОЛОТНО – тканина, призначена для нанесення фарб – цупке лляне чи бавовняне полотно, розтягнуте й закріплене на підрамнику та заздалегідь оброблене клейовим ґрунтом.

ПОП-АРТ (англ. *pop art*, від *popular art* – загальнодоступне, популярне мистецтво) – мистецтво, що виникло в Америці як реакція на абстрактне (безпредметне) мистецтво. Твори мистецтва художників поп-арту – це колажі, комбінації з побутових речей на полотні.

ПОРТАЛ – монументальний вхід у цивільну будівлю або в собор, прикрашений рельєфами, що має характер справжньої архітектурної композиції у вигляді обрамлення вхідних дверей.

ПОРТРЕТ (фр. *portrait*, від зістар. *portraire* – зображати) – зображення людини або групи людей, що реально існують чи існували в минулому. Портрет художника, виконаний власноруч, називають автопортретом.

ПОСТАМЕНТ – основа, на якій встановлюють скульптуру.

ПРЕДМЕТНЕ ЛІПЛЕННЯ – вид дитячого ліплення, яке передбачає зображення предметів та об'єктів навколишнього світу в об'ємних пластичних формах.

ПРЕДМЕТНЕ МАЛЮВАННЯ – вид дитячого малювання, яке передбачає зображення предметів та об'єктів навколишнього світу за допомогою форми й кольору (виражальні засоби).

ПРИМІТИВІЗМ (в образотворчому мистецтві) – течія в художній творчості, властива зонам послаблення й деградації фольклорного та професійного культурного факторів.

ПРОДУКТ ХУДОЖНЬОЇ ТВОРЧОСТІ – результат образотворчої діяльності, що відображає дійсність із позиції естетичного ідеалу митця.

ПРОЕКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ – форма організації образотворчої діяльності, яка полягає у реалізації задуму через поступове оволодіння дітьми старшого дошкільного віку елементами продуктивної творчої діяльності (планування, конструювання, порівняння, рефлексія, корегування); є доцільна у виготовленні атрибутів до сюжетних ігор, до свят, до театралізованих дійств тощо.

ПРОПОРЦІЇ – певне співвідношення окремих частин предметів і явищ між собою; одне із проявів гармонії.

ПРОСТІР – загальна властивість матеріального світу; зображальний засіб, дія якого ґрунтується на зоровому взаємозв'язку кількох об'єктів.

РАКУРС – прийом, що полягає в перспективному скороченні предмета або тіла, розташованого під кутом до площини зображення з метою досягнення тривимірності зображення.

РАСТУШКА – коротка паличка (з паперу або замші) з конусоподібними кінцями для розтирання штриха у пляму для малювання пастеллю або іншими м'якими матеріалами.

РЕАЛІЗМ (від лат. *realis* – дійсний) – творчий принцип, на основі якого характери й обставини в художньому творі пояснюються соціально-історично, а їхній причинно-закономірний зв'язок (соціальний детермінізм)

розкривається в якісному та самоцінному розвитку (історизм) через типізацію фактів.

РЕЛЬЄФ (від фр. relief, від лат. relevo – піднімаю) – скульптурна техніка зображення на площині в посиленій (горельєф) і в ослабленій (барельєф) манері обробки поверхні.

РЕСТАВРАЦІЯ (від пізньолат. restauratio – відновлення) – широке поняття, яке охоплює всі види і способи укріплення та відновлення ушкоджених та зруйнованих пам'яток історії й культури (окремі архітектурні споруди та їхні комплекси, твори образотворчого і декоративно-ужиткового мистецтва, археологічні знахідки).

РИСУНОК – вид графіки, відтворення предметів і явищ об'єктивного світу на папері (дошці, полотні) для створення художнього образу.

РИСУНОК – основний вид графіки, коли зображення виконане олівцем, пером, пензлем, вугіллям тощо за допомогою штрихів, ліній, світлотіньових плям в одному чи декількох кольорах, зазвичай на папері.

РИТМ – чергування, повторення різноманітних ліній, плям, кольорів;

РИТМ (від гр. розмірність, узгодженість) – один із найважливіших засобів узгодження різноманітних форм, упорядкування всіх елементів у певних знайдених відношеннях, певному порядку розміщення й чергування.

РІЗЬБЛЕННЯ – в архітектурі та прикладному мистецтві будь-який фігурний елемент.

РОЗОН (роза) – вікно, кругле й широке з переплетінням у вигляді променів, що розходяться. Типове для романських і готичних соборів.

РОКОКО (від фр. rococo – мушля) – стиль у мистецтві й архітектурі, що зародився у Франції на початку XVIII ст. і поширився по всій Європі. Відрізнявся граційністю, легкістю, інтимно-кокетливим характером. Названий так жартома за надмірне захоплення рокайлями (тобто штучними ґратами з черепашковим облицюванням, парковими павільйонами, фонтанами тощо).

РОМАНСЬКИЙ СТИЛЬ – художній стиль (названий за аналогією з романськими мовами), для якого характерне наївне бажання зв'язати всіх

однією-єдиною формою – римською культурою та мистецтвом. Поширений у Європі з XI ст.

САМОСТІЙНА ОБРАЗОТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ – художня діяльність дитини, яка виникає та реалізується у вільний від занять час з ініціативи дітей і характеризується високою мірою свободи дитини, що виявляється у вільному виборі теми, матеріалів, виду художньої практики, початку та завершення роботи; заняття дітей у вільний час різними видами образотворчої діяльності: ліпленням, аплікацією, конструюванням, художньою працею.

САНГІНА – 1) олівці для малювання без оправы червоного або червоно-брунатного кольору, виготовлені з каоліну й окислів заліза; 2) техніка малюнка цими олівцями. техніка відома з Епохи Відродження та набула поширення в XVII—XVIII ст. у роботах світових майстрів Леонардо Да Вінчі, П. Рубенса, А. Ватто, О. Фрагонара.

СВІТСЬКА КУЛЬТУРА – антонім поняття «релігійна культура».

СЕКУЛЯРИЗАЦІЯ (від лат. *secularis* – світський) – процес звільнення культури від монополії релігійної ідеології; ослаблення ролі релігії в суспільстві.

СЕПІЯ (від лат. *seria* – каракатиця) – 1) фарба світло-брунатного кольору, яку виготовляли зі чорнильного мішка морського молюска – сепії; 2) фарба акварельного типу, яка широко застосовується у графіці, поширена в Європі з середини XVIII ст.; 3) твір, виконаний цією фарбою.

СИЛУЕТНА АПЛІКАЦІЯ – аплікація, яка відтворює форму статури людини або інших предметів, що приймається в масі, тобто без деталей у середині контура, здебільшого темною плямою на світлому фоні.

СИМВОЛ – вираження багатогранного смислу; один із найважливіших критеріїв художньої досконалості творів мистецтва.

СИМВОЛІЗМ – художній напрям, характерною ознакою якого є схильність художників до екзотики і до переважання декоративного кольору. Виник спочатку у французькій літературі в 1885 році.

СИМЕТРИЯ – це така композиційна побудова, у якій права і ліва сторони малюнка урівноважені.

СИМЕТРИЯ (від гр. *symmetria* – домірність) – принцип гармонізації художнього твору, що ґрунтується на фундаментальній властивості дійсності; вид художнього узагальнення, який передбачає зведення структурних елементів у єдину систему, що підпорядковується законам побудови геометричних фігур на площині та в просторі.

СИНТЕЗ МИСТЕЦТВ – поєднання різних видів мистецтва з метою посилення естетичного впливу. (Наприклад, архітектурно-художній синтез мистецтв створюють архітектура, образотворче та декоративне мистецтва).

СИСТЕМА (від гр. *systema* – ціле, що складається з частин; з'єднання) – цілісне поєднання взаємопов'язаних елементів.

СКУЛЬПТУРА – вид образотворчого мистецтва, відображення дійсності в узагальнених пластичних образах та об'ємно-просторових формах; є три основні види скульптури: а) монументальна (великі фігури з граніту, мармуру, розміщується на площах); б) станкова (з гіпсу, дерева, глини, не перевищує розміру натури, розміщується всередині приміщень, у парках); в) скульптура малих форм (дрібна пластика з фарфору, глини, кераміки, бронзи, дерева, кістки, розміщується на меблях тощо); ліплення з м'яких (в'язких) матеріалів – глини, пластиліну, пластику.

СПІЛКУВАННЯ МИСТЕЦЬКЕ – внутрішньо-діалогова форма осягнення смислу мистецького твору, авторської ідеї.

СПРИЙНЯТТЯ ХУДОЖНЄ – вид художньої діяльності, відображений у цілеспрямованому й цілісному сприйнятті мистецьких творів як естетичної цінності, який супроводжується естетичними переживаннями та асоціативними уявленнями.

СТАТИКА – стан спокою, рівноваги; зображення предмета у стані спокою.

СТАТУЯ (лат. *statua*) – скульптурне зображення фігури людини, що має повний тривимірний обсяг і величину, близьку до натуральної або збільшеного розміру.

СТЕЛА – пам'ятний кам'яний стовп чи плита, зведені в священному або примітному місці, на які нанесено текст або малюнок.

СТЕРЕОТИП (від гр. *stereos* – твердий та *typos* – відбиток) – звичне, схематичне, стандартизоване, стійке і, як правило, емоційно забарвлене уявлення про будь-яке культурне явище або об'єкт, що складається у свідомості людини як на основі особистого життєвого досвіду, так і за допомогою різноманітних джерел інформації.

СТИЛІЗАЦІЯ (фр. *stylisation*, від *style* – стиль) – навмисна імітація формальних ознак і образної системи того чи іншого стилю у новому, незвичайному для нього художньому контексті.

СТИЛЬ (від гр. *stylos* – паличка для письма) – історично складена стійка спільність творчих принципів образної системи суттєвих і характерних ознак предметів матеріальної та духовної культури суспільства.

СТИЛЬ АРХІТЕКТУРИ – структурна єдність образної системи і прийомів художньої виразності, що породжується живою практикою розвитку архітектури, й інших видів мистецтв.

СТИЛЬ ХУДОЖНІЙ (лат. *stylus* – стрижень) – структурна єдність образної системи та прийомів художньої виразності, яка народжується практикою розвитку видів мистецтва; характеристика епохи, різних художніх напрямів та індивідуальної манери митця.

СТІННИЙ РОЗПИС – живопис, виконаний на поверхні стін будівлі.

СТРОБОСКОПІЧНИЙ ЕФЕКТ (від. гр. *strobos* – вихор і *skoreo* – дивлюся) – в образотворчому мистецтві передача в матеріалі уявної зміни дійсного руху окремих об'єктів природи. Застосовується при зображенні живої природи (фігур людини в русі, тварин, птахів та ін.).

СТРУКТУРА – (від лат. *structura* – будова, порядок) – сукупність стійких внутрішніх зв'язків об'єкта, що забезпечують його цілісність.

СУБКУЛЬТУРА - підпорядкована, неосновна культура; часткова культурна підсистема всередині системи базової культури суспільства.

СЮЖЕТ – в образотворчому мистецтві термін використовується з двома значеннями: широке – предмет художнього зображення (наприклад, пейзаж – «вид» природи, натюрморт – речі тощо), де сюжетний, тобто предметний живопис протиставляється безпредметному; вузьке – зображення дій, вчинків і взаємовідносин людей, які витікають з певної життєвої ситуації.

СЮЖЕТНО-ТЕМАТИЧНЕ ЛІПЛЕННЯ – вид дитячого ліплення, в якому за допомогою пластичних матеріалів і композиції передається зв'язний зміст: епізоди із казок, мультфільмів, книжок, події життя, картини природи.

ТВОРЧИСТЬ – продуктивна людська діяльність, здатна породжувати якісно нові матеріальні та духовні цінності суспільного значення; розвиток творчого потенціалу діяльності є важливою умовою розвитку культури особистості.

ТЕАТР – у Стародавній Греції відкрита споруда, де ставили твори видатних авторів трагедій і комедіографів.

ТЕАТРАЛЬНО-ДЕКОРАТИВНЕ МИСТЕЦТВО – вид образотворчого мистецтва, пов'язаний із художнім оформленням театрального спектаклю, тобто створення на театральній сцені життєвого середовища, у якому діють герої драматичного або музично-драматичного твору. Основні елементи театральнo-декораційного мистецтва – декорації, освітлення, бутафорія та реквізит, костюм, грим акторів – складають єдине художнє ціле, що виражає зміст і характер сценічного дійства, підкорені задуму спектаклю.

ТЕМА – поняття, яке стосується основних складових змісту у художньому творі; воно вказує, якому колу явищ присвячує художник свій твір.

ТЕРАКОТА (італ. terra cotta – випалена земля) – вид виробів із кераміки з пористим черепком, без облицювання.

ТЕСЕРИ – камінчики чи шматочки склоподібної маси, з яких складається мозаїка.

ТЕХНІКА (від гр. *techne* – мистецтво, майстерність) – 1) в образотворчому мистецтві загальна сукупність знань, умінь та навичок, прийомів і методів, необхідних для створення художнього твору (широке значення); 2) індивідуальна манера майстра, його особистісне бачення світу (вузьке значення).

ТЕХНІКИ ЖИВОПІСУ – особливості створення живописних творів певними зображувальними матеріалами (техніка гуаші, акварелі, фрески, олійні фарби, пастелі та ін.).

ТІНЬ (анг. *shade, shadow*, фр. *ombre*) – в образотворчому мистецтві віддаленні від джерела світла, найменш освітлені ділянки картини, елементи простору, предметів і фігур твору. Тінь буває об'ємною та падаючою, інколи поняття тіні не відповідає поняттю темного, оскільки тінь на світлому предметі майже прозора, ледь вловима і відрізняється множинністю рефлексів.

ТОН (фр. *ton*) – світлотіньовий або колірний лад твору. Тональність (фр. *tonalite*) – єдність кольорового або світлотіньового устрою живописного твору. У графіці вказує на характер загального світлотіньового тону, у живописі застосовується до кольору і є приблизеним до понять «кольорова гамма» і «загальний кольоровий тон».

ТРАДИЦІЯ (від лат. *traditio* – передача, розповідь) – історично сформовані звичаї, обряди, норми поведінки, погляди, смаки тощо, які передаються від покоління до покоління й забезпечують зв'язок різних історичних часів.

ТРАФАРЕТ (італ. *traforetto*, від *traforo* – прокалювання) – пристрій для формування живописного зображення орнаменту, яке розраховане на багаторазове повторення мотиву. Використовується при трафаретному друці в художній вишивці, у текстильному та паперовому виробництві, інколи для декорування керамічних виробів.

ТУШ – рідина для малювання пензликом, паличкою або пером, яка складається зі спеціально виготовленої сажі та клейких речовин.

УЯВА – відображення дійсності не як існуючої реальності, а як певної можливості створювати та оперувати новими образами, уявленнями, думками.

ФАКТУРА – сукупність різноманітних технічних прийомів обробки матеріальної поверхні, що використовуються як засоби художньо-декоративної виразності предмета.

ФАСАД – зовнішня, зазвичай передня сторона будівлі.

ФОН (фр. *fond* – глибинна частина) – в образотворчому мистецтві задній просторовий план композиції. Фон може бути глухим або нейтральним, тобто без зображення, а може включати в себе елементи будь-яких жанрів (пейзажу, інтер'єра).

ФОРМА ХУДОЖНЯ (від лат. *forma* – форма, вид, образ) – матеріалізація, оформлення певного художнього змісту за допомогою відповідних задуму митця зображально-виразних засобів художньої творчості.

ФРЕСКА (від італ. *fresco*) – техніка стінних розписів, що полягає в швидкій роботі пензлем по сирому тиньковому ґрунту. Пігменти, що використовуються у фресках, розчинені у воді, просочуючись крізь тинк, проникають у стіну.

ФРИЗ (фр. *frise*) – живописна або скульптурна смуга декоративного призначення. У класичній споруді – частина антаблемента між архітравом і карнизом.

ФРОНТАЛЬНА КОМПОЗИЦІЯ – розташування та побудова форми за двома координатами: вертикальною та горизонтальною.

ХУДОЖНЄ ВИХОВАННЯ – елемент естетичного виховання, який спрямований на формування у людини почуття прекрасного, стійкої потреби у пізнанні різних видів, форм і образної мови мистецтва, оцінного ставлення до втілених у творах художніх образів; спонування до творчого відтворення вражень про реальну дійсність у продуктах художньої діяльності.

ХУДОЖНЄ КОНСТРУЮВАННЯ – процес вирішення проектного завдання з використанням категорійного апарату дизайну: розробка концепції,

виділення конкретних цілей проектування (моделювання, макетування та ін.), розробка проектної документації.

ХУДОЖНЄ МИСЛЕННЯ – вид інтелектуальної діяльності, яка спрямована на об'єднання творчої уяви, пам'яті і сприймання з метою створення або сприймання творів мистецтва.

ХУДОЖНЄ СПРИЙМАННЯ – пізнання дійсності засобами різних видів мистецтва, яке формується на основі естетичного сприймання, починаючи з дошкільного віку.

ХУДОЖНІЙ МЕТОД – спосіб образного мислення, до якого вдається митець під час створення художніх образів, передаючи власні враження від навколишньої дійсності у картині, скульптурі тощо.

ХУДОЖНІЙ ОБРАЗ – втілений митцем у творі мистецтва навколишній світ, явища або події життя, які пропущені крізь його світобачення.

ХУДОЖНІЙ СТИЛЬ (лат. *stulus* – стрижень) – структурна єдність образної виразності та прийомів художньої виразності, яка народжується практикою розвитку різних видів мистецтва; характеристика епохи, різних художніх напрямів та індивідуальної манери митця.

ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНЕ СЕРЕДОВИЩЕ – це елемент освітнього середовища, у якому пізнавальна активність дітей спрямовується на світ прекрасного, на емоційний відгук до краси мистецтва, навколишньої дійсності, на вміння помічати і відтворювати красу, барви світу засобами образотворчого мистецтва; місце, де дитина здобуває практичні уміння та навички зображувальної діяльності і формується досвід митця дошкільника.

ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНИЙ РОЗВИТОК ДИТИНИ – процес становлення і вдосконалення естетичної свідомості та естетичної діяльності особистості, кінцевим результатом якого є формування естетичної культури дитини; формування творчої особистості, здатної адекватно сприймати прекрасне і потворне, наділеної чуттям міри у творенні художніх цінностей.

ХУДОЖНЬО-ПРОДУКТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ – діяльність дитини дошкільного віку, яка ґрунтується на репродуктивному та продуктивному

мистецькому досвіді дітей, конкретизується за кожним із видів мистецтва і має по завершенні певний продукт (малюнок, виріб аплікації, виріб із глини чи пластиліну); діяльність дитини (образотворча, музична, театральна, літературна), яка полягає у активній взаємодії з культурним середовищем і носить художньо-продуктивний характер.

ХУДОЖНЬО-ПРОДУКТИВНА КОМПЕТЕНЦІЯ – сукупність предметних знань про сприймання, переживання, розуміння, оцінку проявів естетичного в житті дитини, що передбачає здатність керуватися набутими художніми знаннями і вміннями, готовність використовувати набути досвід у самостійній практичній естетично-творчій діяльності.

ХУДОЖНЬО-ТВОРЧІ ЗДІБНОСТІ ДІТЕЙ – здібності, які забезпечують творчу діяльність дітей і проявляються у емоційному відгуку на прекрасне, у захопленні заняттями мистецтвом, у пошуку способів зображення в малюванні, ліпленні, у творчій ініціативі, у здатності оцінити дитяче виконання робіт.

ШПАТЕЛЬ (нім. spatel – лопатка) – тупий ніж із тонкої гнучкої сталі, інструмент як для змішування, так і для нанесення фарби на полотно.

ШТРИХ (нім. schtrich) – риска, лінія, яка виконується одним рухом руки та є складовою частиною певної лінійно-зображувальної системи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Основна література

1. Гнатюк М.В. Образотворче і декоративно-прикладне мистецтво. Методика навчання дітей молодшого віку: навч.- метод. посібник. Івано-Франківськ, 2017. 246 с.: іл.
2. Івершинь А.Г. Основи дизайну та художня праця / уклад. Івершинь А. Г. - Одеса, 2022. 203 с.
3. Кривоніс М.Л. Образотворча діяльність. Молодший дошкільний вік: Посібник/ М.Л.Кривоніс, О.Л.Дроботій. Харків: «Ранок», 2017. 208 с.
4. Кривоніс М.Л. Образотворча діяльність. Ранній вік: Посібник. Базовий компонент дошкільної освіти до всіх чинних програм. Нова редакція./ М.Л.Кривоніс, О.Л.Дроботій. Харків: «Ранок», 2017. 160 с.
5. Пісоцький О.П., Пісоцька Л.М. Основи образотворчого мистецтва та образотворча діяльність у дошкільному віці. Навчальний посібник для студентів спеціальності "Дошкільна освіта". 2-ге видання, доповнене. Ніжин. 2017. 164 с.
6. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі. Підручник / Г.В. Сухорукова, О.О. Дронова, Н.М. Голота, Л.А. Янцур; за заг. ред. Г.В. Сухорукової. – 4 вид. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2019. 376 с.

Допоміжна

1. Базовий компонент дошкільної освіти. / авт. кол.: Байєр О.М., Безсонова О.К., Брежнєва О.Г., Гавриш Н.В., Загородня Л. П., Косенчук О. Г., Корнєєва О.Л., Лисенко Г. М., Левінець Н. В., Машовець М.А., Мордоус І.О., Нерянова С. І., Піроженко Т. О., Половіна О. А., Рейпольська О.Д., Шевчук А. С. Наук. кер. Піроженко Т. О. Київ. 2021. 37 с.
https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf

2. Івершинь А. Г. Творчий розвиток майбутніх вихователів у процесі образотворчої діяльності / А. Г. Івершинь // Інноваційна педагогіка. 2019. Вип. 11(1). С. 151-155.
3. Івершинь А. Г. Формування художньої культури особистості майбутніх вихователів дошкільної освіти в образотворчій діяльності / А. Г. Івершинь // Збірник наукових праць [Херсонського державного університету]. Педагогічні науки. 2017. Вип. 79(1). С. 144-148
4. Ільницька М. В. Специфіка організації художньо-естетичної діяльності дітей дошкільного віку / М. В. Ільницька, К. Микуліна // Освіта і формування конкурентоспроможності фахівців в умовах євроінтеграції: збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції, 26–27 жовтня 2017 р., Мукачєво. Ред.кол. : Т. Д. Щербан (гол.ред.) та ін. Мукачєво : Вид-во МДУ, 2017. С. 150–151.
5. Красовська О. О. Образотворче мистецтво з методикою викладання у початковій школі. Перероблене і доповнене видання. Львів: Новий світ 2000. 2020. 300 с.
6. Красовська О. О. Професійна підготовка майбутніх вихователів ЗДО у галузі художньо-естетичного виховання засобами технологій контекстного навчання. Вектор пошуку в сучасному освітньому просторі. Збірник статей. Луцьк. 2019. С. 42-44.
7. Половіна О. «Дитина у світі мистецтва. Впроваджуємо Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція)». Дошкільне виховання. №2. 2021. С. 3-8.
<https://mon.gov.ua/storage/app/media/doshkilna/2021/02/22/Dytyna%20u%20sviti%20mystetstva.pdf>
8. Семенов О.С. Формування творчо спрямованої особистості старшого дошкільника у позашкільному навчальному закладі: монографія / Нац. академія пед. наук України. Луцьк: ПВД «Твердиня», 2017. 520 с.
9. Фабрицій Н. Художньо-естетичне виховання старших дошкільників як психолого-педагогічна проблема / Н. Фабрицій, Г. В. Борин //

Матеріали ІІ науково-практичної конференції «Соціальні трансформації у кризовий період». Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. С. 234–236.

10. Шевчук А. «Мистецька освіта дітей. Традиції та інновації в оновленому БКДО». Дошкільне виховання. №4. 2021. С. 20-23.
<https://mon.gov.ua/storage/app/media/doshkilna/2021/02/22/Dytyna%20u%20sviti%20mystetstva.pdf>

Інформаційні ресурси

Поглиблюють інформацію з проблем управління освітньою діяльністю матеріали, розміщені за електронними посиланнями:

1. Міністерство освіти і науки України: офіційний сайт. URL :
<http://www.mon.gov.ua>

2. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського : офіційний сайт URL : <http://www.nbuv.gov.ua/>

3. Одеська національна наукова бібліотека : офіційний сайт URL :
<http://odnb.odessa.ua/>.

4. Бібліотека Університету Ушинського : офіційний сайт. URL :
<https://library.pdpu.edu.ua/>